

Valsts kultūras pieminekļu
aizsardzības inspekcija

VALSTS KULTŪRAS
PIEMINEKĻU AIZSARDZĪBAS
INSPEKCIJA IESAKA

ARHITEKTS
PĒTERIS BLŪMS

LIETIŠKI PADOMI
PAR VIENKĀRŠĀM LIETĀM
VĒSTURISKO ĒKU
ĪPAŠNIEKIEM,
LIETOTĀJIEM,
APRŪPĒTĀJIEM

Saturs

- 2 IEVADS
- 2 PĀRBAUDITAS PATIESĪBAS PAR SENĀM MĀJĀM
- 2 DAŽAS LIKUMSAKARĪBAS
- 2 CITU UN PAŠU DROŠĪBAI
- 2 IEGULDĪJUMS SENĀ MĀJĀ
- 2 ĒKU KUSTĒŠANĀS
- 4 SENAS MĀJAS ŠĶIBUMI UN SAUDZĒJOŠIE REMONTI
- 4 KO DARĪT, LAI REMONTEJOT SAGLABĀTU?
- 4 VECO MĀJU INSPEKCIJAS JEB PĀRBAUDES
- 4 KAS TAS IR - JUMTA AINAVA?
- 6 Mūsu drošība bēniņos un uz jumta
- 6 Jumtu novērošana
- 6 Mūsu mājas skaitais skurstenis
- 8 Krāsots skārda jumts
- 8 Kārniņu (dakstiņu) jumts
- 8 Jumta seguma materiāla rezerves
- 8 Vērojiet bēniņus!
- 8 Bēniņu vēdināšana
- 10 Ledūs uz jumta un lāstekas
- 10 ATMOSFĒRAS ÜDEŅU NOTECES VIRSZEMES UN PAZEMES APRĪKOJUMS
- 10 Atmosfēras nokrišņu novadišanas aprīkojums
- 10 Noteku un noteckauruļu tirišana
- 10 FASĀDES UN ĀRSIENAS
- 10 Kas ir fasāde?
- 10 Fasādes stāvoklis
- 10 Pamati un muri
- 12 Pāstiprināts vides piesārņojums
- 12 DURVIS, LOGI, VĀRTI
- 14 LIETAS, KAS STIPRINĀMAS PIE FASĀDEM
- 14 Slēgi
- 14 Terases un balkoni
- 14 Akmens izstrādājumi
- 14 KOKA ĒKAS UN ĒKU KOKA DAĻAS
- 14 Koka mājas "veselība"
- 14 Attieksme pret vecu koka fasādi
- 16 Kokā mājas fasādes apdares stāvokļa novērtējums
- 16 Koka konstrukciju bojājumi
- 16 Gaisa cirkulācija mājas konstrukcijās
- 18 PAGRABI UN TO PROBLĒMAS
- 18 Ko der atcerēties pagrabā?
- 18 Pagrabu logi
- 18 Pagrabu pārsegumi
- 20 DAŽI IETEIKUMI IKDIENAI UN ZINĀŠANAI
- 20 KUR UN KĀ RODAS GALVENĀS MITRUMA PROBLĒMAS?
- 20 KOKI UN PUĶU DOBES PIE MĀJĀM
- 20 SILTUMIZOLĀCIJA
- 22 DABAS KATASTROFAS
- 22 KULTŪRAS MANTINIEKI
- 24 NODERĪGA INFORMĀCIJA UN SAITES

IEVADS

Latvijā, salīdzinot ar citām Eiropas zemēm, tādām kā Zviedrija, Dānija vai Šveice, vēsturiskā apbūve parasti nav tik labi uzturēta, ēkas neizskatās tik sakoptas, toties tehniskās vairas un bojāumi bieži ir ielaisti, ar smagākām sekām. Iemeslu var būt daudz, bet sakne viena – 20. gadsimta laikā piedzivotās varu un iekārtu maiņas. Karu, deportāciju, kolektivizāciju, nacionālizāciju rezultātā zuda saimnieka un īpašnieka atbildības jēga, arī paši saimnieki. Senās ēkas lēni gāja bojā, cilvēki zaudēja to patstāvīgas aprūpes iemaņas, pieredzi, prestižu. Mazumā gāja amatniecības prasmes, materiālu kvalitāte un klāsts. Šodien mums visiem daudzas lietas jāapgūst no jauna. Mēs centīsimies jums sniegt vērtīgāko palīdzību savu iespēju robežās – pieredzi un zināšanas par vecām mājām, ko nekur nemāca, bet apgūst ikdienas darbā. Necessities visu izlasīt uzreiz, bet pārskatiet saturu un atrodot to, kas liekas šobrīd vajadzīgākais. Šo grāmatīju nevajag glabāt tālu no acīm, gan jau noderēs. Īpaši, ja uzticēsieties ne tikai savai, bet arī citu pieredzei.

PĀRBAUDĪTAS PATIESĪBAS PAR SENĀM MĀJĀM

DAŽAS LIKUMSAKARĪBAS

Dabā un vecās mājās viss notiek pēc vienām un tām pašām likumsakarībām, kuras mums ir grūti pārveidot pēc sava prāta. Reizēm dažiem tas izdodas – par lielu naudu, izmantojot mūsdienu tehniskās iespējas. Agrāk cilvēki centās labāk izprast dabu, lai tās prasībām piemērotos dabiskāk, gudrāk un ekonomiskāk.

Nav divu ēku ar vienādiem tehniskiem defektiem, bet tās visas bojājas līdzīgi. Ja ēku apkope būs pavirša, to īpašnieki varēs tikai brīnīties, cik ātri viņu īpašums noveco.

Neviena māja jums nepiedeos vieglprātību, ja par svarīgāku uzskatīsi nesmukumu aizmālēšanu, nevis meklēsiet un labosiet defektu patiesos iemeslus.

Mācieties mājas apkopi un darbus pie mājas veikt pats, bet nelolojet cerību, ka nekavējoties zināsiet un pratīsiet visu. Kā teikts parunā: "Ēvelē vien, mazdēļiņ, es vēlāk ar cirvīti pielabošu."

Ērta dzīve senā, autentiskā mājā nav lēta, jo prasa pastāvīgus ieguldījumus gan ar darbu, gan naudu. Ja gribat ietaupīt, mācieties darīt mājas darbus pats. Ja tos ar prieku darīs visa ģimene, savā vecajā mājā dzīvosiet ne vien skaisti, bet arī laimīgi.

Nepieņemiet ātrus lēmumus vecā mājā kaut ko nomainīt, pārkāsot, izmest, no jauna ierīkot. Vecā māja ir kā vecs cilvēks – ar ieraduma spēku, lielu inerci un tā atceras pārestības.

Ja jums saka, ka durvis, logus un grīdas vajag nomainīt pret jaunām un modernām, tad jāuzdod sev jautājums – cik daudz patiesas īstenuma man tajā mājā vēl paliks? Vai atjaunotā māja man būs labāka par mīlo, veco?

Atcerieties un neaizmirstiet: darot pie mājas jebkurus darbus, bojātā vieta vispirms jāizpēta un jānovērtē, jāpieņem lēmums (varbūt konsultējoties ar lietpratēju vai pieredzes bagātu kai-

miņu) par veicamo darbu un tad jāķeras pie priekšdarbiem: attīrišanas, nostiprināšanas, gruntēšanas, aizsardzības preparātu uzklāšanas u.tml. Kvalitatīvu un ilglaicīgu labojumu ie-spējams radīt tikai pēc nevainojami veiktiem priekšdarbiem, kas parasti prasa daudz vairāk laika un piepūles nekā pats labojums.

Atrodot mājā kādu nelielu vietu, kur varētu glabāt mājas senīetas.

CITU UN PAŠU DROŠĪBAI

Padomājiet, lai rūpēs par savas mājas uzturēšanu netiku apdraudēta jūsu pašu un līdzcilvēku drošība. Darbošanās uz jumta, balkona, pie augstāko stāvu logiem utt. ir saistīta ar pastāvīgu risku. Kritiens ilgst mirkli, bet sekas paliek uz visu mūžu.

Strādāt vienatnē, iespējams, ir patīkami, bet nav droši. Jums pašam būs labāk, ja pieradīsiet savus inspekcijas un aprūpes darbus veikt cīmdos, nepieciešamības gadījumos lietot aizsargbrilles.

Neķerieties klāt bojātām augstspiedienā, gāzes un elektrības ierīcēm, ļaujet to darīt speciālistiem.

Lai pārliecīnātos par ārējo komunikāciju pieslēgumiem, īpaši pagrabos, uz jumta un bēniņos, aiciniet lietpratējus.

Turiet redzamā vietā avārijas, drošības un glābšanas dienestu telefona numurus! Dariet šo vietu zināmu visiem ģimenes locekļiem, arī bērniem!

Pastāstiet saviem ģimenes locekļiem, kas jādara, ja kaut kas atgadās, bet mājas galvenais aprūpētājs ir prombūtnē.

Cerams, ka nekas negadīsies, bet vienreiz mūžā izšauj pat slo-taskāts.

Pārbaudiet pats sevi un jūsu māju, vai esat gatavs ātrai, drošai un pārliecīnātai reakcijai, ja:

mājā ir notikusi aizdegšanās;
pazūd elektrība;

tieku pārtraukta ūdens piegāde;

uz brīdi tieku pārtraukta gāzes piegāde;

sākas ļoti spēcīga vētra un/vai ilgstoša lietusgāze;

iestājas spēcīgs sals;

pagrabā parādās ūdens.

ĒKU KUSTĒŠANĀS

Vai jūsu namam ir plāsas? Tās var būt dažādas, sākot no smalkiem matveida plāsājumiem griestu vai sienu apmetumā līdz dzīlām plāsām mūri un pamatos. Plāsāšanas iemesli ir dažādi, bet visi liecina, ka ēkas būvstruktūrā notiek kustība. Neviens nams nav „nekustīgs”, un apdares plāsījus ar laiku piemēklēs jebkuru – gan mūra, gan koka, gan jauktu materiālu būvi.

Latvijas klimatiskajos apstākļos grunts kustība zemes garozas svārstību dēļ ir ļoti reta parādība un cerēsim, ka tā tas arī būs vienmēr, jo mūsu senās celtnes nav būvētas, paredzot seismisko aktivitāti.

Tajā pašā laikā vēsturiskās ēkas tiek pakļautas citiem grunts kustības faktoriem un jāatceras, ka ēku vienmērīga un pakāpeniska sēšanās ir normāla un dabiska parādība. Ēkām visvairāk „nepatīk” nevienmērīga sēšanās, tās dēļ sienās un griestos rodas plāsas.

Viens no izplatītākajiem ēku plāsāšanas iemesliem ir atmosfēras ūdeņu uzsūkšanās gruntī tiešā pamatu tuvumā, kad

1

Senlietu krātuve Arendoles muižas bēniņos.

2

Senatnīgs smalkums brāļu Dambergu mājā Kalnciema ielā.

Katra sena māja spēj par sevi stāstīt. Cik daudz – atkarīgs no saimnieka.
Nesteidzieties ar pilnīgi visa - fasādes, apmetuma, grīdu, durvju attīrišanu "līdz kaulam", atstājiet vietu, kur īstumam patverties.
Jauni koka logi, bet autentiska fasādes faktūra Ventspils ielā, Rīgā.

notekcaurules un teknes uz zemes ir aizsērējušas, bojātas, nepareizi ierīkotas vai to vispār nav. Ūdens, filtrējoties cauri zemei, lēnām izskalo tajā sīkākās frakcijas, zeme zem pamatiem blīvējas un pamati vairāk sēžas tur, kur plūst mūsu acim neredzamās straumītes. Māja plaissā.

Parasti katra plāsiņa norāda uz kādu tās rašanās iemeslu. Plāsiņas vieta, slīpums, garums, tīklojums un citas īpatnības - tie ir mājas bojājumu rakstura izteiksmes līdzekļi. Ja vecai mājai nav plāsis, tad tā ir labā stāvoklī, neskatošies uz nooplukušo fasādi. Ja uz iekštelpu sienām un griestiem plāsu tikpat kā nav arī 10 gadus pēc remonta, nav pamata lielām raizēm par mājas konstrukciju stāvokli šīs telpas tuvumā.

Ja jūsu vecajai mājai ir plāsas, vispirms paši novērtējet to bīstamību, tad aiciniet talkā diplomētu būvinženieri. Ja plāsas rodas no jauna, tad labāk pastiegties ar risinājumiem. Atcerieties, ka plāsus aizsmērēšana ir tikai acu aizmālēšana sev pašam. Galvenais – atrast plāsu cēloni un novērst to!

SENAS MĀJAS ŠĶĪBUMI UN SAUDZĒJOŠI REMONTI

Kas attiecas uz nelielām ēkas konstrukciju deformācijām, kurās neapdraud drošību un noturību, tad to atjaunošana sākotnējā stāvoklī nav katrā ziņā nepieciešama. Zināmā mērā tā ir gaumes lieta, vai vecai koka mājai jābūt nevainojamai jebšu arī nelielas atkāpes ir pielaujamas. Dzirdēts teiciens, ka tik ilgi, kamēr zupas šķīvi var pieliet līdz pusei un ārā nelīst, grīdas esot pietiekami taisnas (varbūt tas ir joks).

Katrā ziņā mūsu ieteikums būtu nepārsteigties ar eiromonta "visa iztaisnošanas" plāna realizāciju, jo tas ir Joti darbietilpīgs process, un pēc tā senuma izjūtas tiks krietni traumētas. Ja vecā ieliksiet jaunu grīdu ideāli "pēc līmeņa", tad vecie griesti, logi, durvis izskatīsies daudz vairāk deformēti nekā pirms tam – būs jātaisno pilnīgi viss. Vai tas ir to vērts? Daudz ieteicamāk ir Joti rūpīgi apsvērt visas paredzamās "ideālās" taisnošanas sekas – par cik un kur celsies grīda, kā tas ietekmēs durvju ailes un vērtnes, kas notiks ar krāsnīm un palodžu augstumu. Atcerieties, ka pat vienkārša, platu dēļu grīda ir Joti liela vērtība, ko gudri cilvēki uzpērk un pārdod par īsta parketa cenu! Iecietība un savu patieso zemāpziņas vēlmju uzklaušana jūsu vecās mājas nelielo šķībumu sakarā ļaus veikt tikai pašus nepieciešamākos darbus, vienu nelielu šķībumu pieskaņot otram, tad abus trešajam un ceturtajam. Tieši tādā veidā, kaut ko daļēji mainot, kaut ko citu pieciešot, rezultāts būs pietiekami ērts, vienkāršāk izdarāms un vairāk piemērots jūsu vecajai mājai.

Vērojot senus zviedru interjerus, par visu vairāk pārsteidz viņu absolūtā iecietību, pat lepnums par visām "vecuma" pazīmēm mājā – negludi, bet aprūpēti apmetumi; šķirbainas, bet tīras grīdas; ieliekušās, bet ne lakotas sijas; apsūbējuši logu rāmji ar satumsušu lineļļas ķītējumu un mīrdoši stikli.

Māju var labot visādi. Nav runa par stāvokli, kad mājā desmit gadus neviens nav dzīvojis un jāveic kapitālais remonts. Tad tas ir cits stāsts, taču arī tad viss nav jāmaina. Tagad padomāsim par mūsu seno māju, kur visas istabas ir siltas un sausas, bet mazmājinā grīda šķība un resnās kanalizācijas caurules no vienas vietas noklātas ar rūsainām pumpām. Istabās pietiks ar kosmētisko remontu, bet atejās būs jādara tas, kas jādara, un, iespējams, ka sijas būs jāmaina, apmetums jāņem nost un

visas komunikācijas pilnībā jāievēlv no jauna – tas ir pašapro-tami, ka mājai, tāpat kā jebkam, ir vieta, no kurienes tā sāk bojāties (zīvs - no galvas, autiņš - no sliekšņa utt.). Visām lietām ir palielināta riska zonas!

Bet, ja vairums lietu, no kā māja sastāv, ir labā, vidēji labā vai labojamā stāvoklī, nevajag steigties ar visa nomainīšanu! Fasādi, ja tās apdare nav Joti bojāta, var „restaurēt” par lielu naudu un iztaisīt „kā jaunu”, kas ir pretrunā ar senu lietu saglabāšanas ideju un jēgu. Veicot fasādē nelielus pielabojumus, labu rezultātu var panākt lētāk un vienkāršāk, saglabājot nemainīgu mājas senuma garšu, izjūtu. To pat var darīt saviem spēkiem, tiesa, iepriekš konsultējoties ar lietpratējiem. Maz ticams, ka pašu spēkiem izdosies šādā veidā darboties ar lielu daudzstāvu ēku pilsētas centrā. Daudz ticamāk šāda iespēja ir nelielām ēkām, īpaši lielo pilsētu priekšpilsētās, mazpilsētās, laukos. Tas prasa daudz darba, vēlmes pašiem to darīt un uzņēmības, jo vairāk tāpēc, ka Latvijā šāda veida „pašdarbībai” nav pietiekami daudz ierosmju un praktiskās informācijas, bet tas viiss pamazām rodas.

Ieteikums, ko varam dot no visas sirds, – nemēģiniet vecu māju pēc remonta iztēloties kā visās vietās un lietās precīzu, perfektu, izšpaktelētu, izslīpētu, izgludinātu, nolakotu.

Ja runa ir par publiski pieejamu ēku – kultūras pieminekli, tad interjeru saglabāšana ir pienākums, sevišķi, ja celtne ir valsts vai pašvaldības īpašums. Jo kam gan ar savu piemēru būtu jāaicina pārējo sabiedrību sekot labam paraugam, ja ne valstij, pašvaldībām, sabiedriskajām organizācijām?

KO DARĪT, LAI REMONTEJOT SAGLABĀTU?

Vēsturisku senas mājas iekštelpu saglabāšana ir būtiska nepieciešamība, bet ne vienmēr tas ir izdarāms. Lielākoties cilvēkiem gribas dzīvot gaišās, gaumīgi izremontētās, mūsdienīgi mājīgās telpās, un tas ir saprotams. Tomēr gandrīz vienmēr pastāv iespēja ja ne restaurēt, tad saglabāt nākamajām paaudzēm neiznīcinot to, kas nav noteikti jātaisa no jauna vai pilnībā jāpārveido tehnisku iemeslu dēļ. Grezni veidotus griestus, ja citas izejas šobrīd nav, var saglabāt nosegtus zem piekārtajiem griestiem. Tas pats izdarāms ar Joti vecām sienām un grīdām.

VECO MĀJU INSPEKCIJAS JEB PĀRBAUDES

KAS TAS IR – JUMTA AINAVA?

Vai skursteņiem Kuldīgā, Vecrīgā vai Rundālē var būt kāda īpaša nozīme? Jā, var, un Joti liela, jo skursteņi ir katras mājas augstākais punkts. Gadsimtiem ilgi kūpošu skursteni uzskatīja par labu zimi, jo tas nozīmēja, ka šajās mājās ir malka un tātad arī siltums. Eiropas vidienē skursteņu un jumtu formas ir nedaudz atšķirīgas, Skandināvijā - atkal citādās un tieši tāpēc skursteņiem ir īpaša nozīme veco pilsētu jumtu ainavās, kas ir jebkuras apdzīvotas vietas kultūrainavas īpaša sastāvdaļa. To veido raksturīgie jumtu tipi, formas, slīpumi un segumu materiāli, jumtu virsbūves (logi, frontoni, torniši) un skursteņi. Latvijas senajām mazpilsētām, muižām un Vecrīgai raksturī-

Raksturīgas plāsas ēkas zelmiņa daļā norāda, ka zem apmetuma ir pildrežģis (fahverks) un tas sācis nedaudz deformēties. Nav nekas traģisks, bet iemeslus derētu noskaidrot.

Ēkas kreisā daļa jūtami un bīstami nosēdusies. lemesls – ietves līmenis ielas seguma rekonstrukcijas laikā nevis pazemināts, bet nepielaujami pacelts attiecībā pret 19. gs. ēkas pamatiem.
Šādos gadījumos vaina par ēku bojāšanos lielā mērā jāuzņemas tiem, kas atbildīgi par ielām.

gākais jumtu seguma materiāls bija un joprojām ir sarkanais māla kārniņš, ko pēckara gados izkonkurēja lētais skārds un vilņotais azbestcements. Tāpēc jumtu ainavas daudzviet krietiņi zaudējušas savu burvību un nereti kādreizējo skaisto oranžsarkano jumtu vietā redzams kaut kas līdzīgs ielāpānam zirga deķim. Bez lielas un kopīgas vēlēšanās saglabāt mūsu zemes ainavu savdabību varam to zaudēt pavism.

Nedaudz citādi ir ar Rīgu ārpus Vecrīgas, kur lielo ūres namu jumtu ainavu veido krāsotie jūgendstila namu skārda jumti, un šajā gadījumā tieši tie ir raksturīgā īpatnība, kas jārespektē un jāizkopj. Tas nozīmē, ka Vecrīgas namiem (tikai ne bānīcām un sabiedriskajām ēkām) vajadzētu kārniņu jumtus, lielajām centra mājām piedien pelēkos tonos krāsoti skārda jumti, bet ļoti vecām koka mājām ar stāviem jumtiem atkal derētu kārniņi.

Vietai un laikmetam raksturīgas kopīgas iezīmes, arī jumtu ainavā. Piemēram, Vācijas ziemelos jumtu ainavas ir sarkani kārniņi, Švarcvaldē – melns šiferis, Bavārijā izplatītākās ir tā saucamie “bebrastes” kārniņi, bet Šlēzvigā – Holsteinā, Gotlandē, Latvijā S-veida kārniņš. Pat tādi sīkumi kā lietusūdeņu noteikcauruļu augšējo un apakšējo veidgabalu rotājumi tikuši darināti dažādās pilsētās atšķirīgi.

Šīs tradīcijas daudzviet turpina kopt un tas nebūt nav viegli, toties stiprina cilvēkos pašapziņu un vietjūtu.

Mūsu darba drošība bēniņos un uz jumta

Jumtu tīrišana ir bīstams darbs, kas prasa fizisku spēku, īpašus drošības pasākumus un sagatavotību, jo sevišķi ziemā, pēc lietus, uz netīra, stāva jumta. Darbi ziemā, uz slapja vai norasojuša jumta labāk būtu jāuztic īpaši apmācītiem cilvēkiem. Pašu spēkiem iespējams darboties uz sausiem mazstāvu ēku, privātmāju, saimniecības ēku jumtiem ar nosacījumu, ka esat pārliecināti par savu pieredzi.

Nelietojojiet darbos uz jumta asus metāla piederumus tīrišanai, darbojieties saudzīgi, lai nesabojātu jumta segumu, ziemā nelietojojiet cērtes, kapļus un laužņus!

Nesāciet savas mājas tumšo kaktu pārbaudi ar sveci vai sērkociņiem! Ja nav ugunsdroša apgaismojuma, šo ieceri ieteicams atlīkt līdz brīdim, kad to varēsiet darīt ar pienācīgu aprīkojumu. Jūs būtu ļoti tālredzīgs, ja bēniņos izveidotu kārtīgu tehnisko apgaismojumu un pāris rozešu dažādām vajadzībām. Dodoties uz bēniņiem veikt inspīcēšanas darbus, uzelciet darba apavus ar biezāku zoli un uzlieciet blīvāku galvassēgu. Drošības nebūs par daudz, jo, kā zināms, uz bēniņu grīdas var būt gan stikli, gan skārda gabali un naglas. Statos un spārēs, bet īpaši jumta dēļu klājā bieži atrodamas naglas. Vislabāk, protams, būtu, ja bēniņos valdītu ideāla kārtība, kā sakā – kaut vai rīko ballī!

Jumtu novērošana

Lai zinātu savas mājas jumta vajadzības un prasības, jums tas labi jāpazīst. Lai jumtu pazītu, tas jānovēro, turklāt regulāri.

Staigājot ap māju, pavērojiet, vai zemē nav kādu jumta kores, pretuguns mūra, terases seguma fragmentu (māla kārniņi, dabīgais šiferis, skārds u.c.), apmetuma un kieģeļu drumslu. Ja ir, tad vērts kāpt uz jumta un mēģināt atrast vietu, no kurienes tie cēlušies. Ieraugot izkustējušos, noslīdējušu jumta seguma fragmentu, negaidiet, līdz parādīsies plankums uz griestiem vai pelējums spārēs – nekavējoties dariet visu nepieciešamo, lai bojājumu novērstu. Ja rodas bažas, kaut vai nelielas, par ie-spējamu jumta defektu, ieteicams lūgt apskati izdarīt zinošam

un ekipētam cilvēkam, taču ne tādam, kurš jums pats uzreiz piedāvā jumta apkopi un arī remontu – tad var izrādīties, ka jūsu mājas jumts ir pavism negaidīti un neglābjami bojāts! Ir vīsnotalj ērti, ja to atļauj savstarpējās attiecības, vizuālai ap-skatei izmantot kaimiju mājas jumtus un logus, kā arī vienkāršus optiskos palīglīdzekļus.

Uz jumta un teknēs neļaujiet augt sūnām! Sūnas uzsūc mitrumu un veicina apmetuma, mūra un jumta seguma, kā arī metāla, keramikas, betona un bitumena bojājumus. Pārbaudiet mūra daļas, kuras paceļas iepļakās virs jumta – parapetus, tornišus un jumta virsbūves! Ja šajās mūra daļās vērojama apmetuma vai mūra sadalīšanās vai atslānošanās, tas nozīmē, ka nepieciešams pārdomāt esošo risinājumu un noteikt, kur ir klūda vai bojājums.

Vai uz jumta ir zibens novedējs? Uzziniet, vai jūsu mājai tas nepieciešams vai ieteicams, it īpaši tad, ja māja atrodas ārpus pilsētas, uzkalnīņā, klajā vietā. Iespējams, ka tomēr tas ir vajadzīgs!

Mūsu mājas skaistais skurstenis

Atcerieties, ka skurstenis mājai ir kā smalka piespraude cepe-rei! Tā forma, proporcijas, rotājumi un izvirzījumi – visss ir gan stils, gan tradīcija un prakse. Kā jebkura detaļa, arī skurstenis savā izskatā laika gaitā ir mainījies. Jo sevišķi lauku apvidū muižas, saimniekmājas skurstenis uz varena jumta ir pat neliela greznumlieta, kas redzama jau pa gabalu! Neaizraujieties ar baltiem, gludi apmestiem skursteņiem – drīz vien tie nokūpēs, tajos parādīsies plaisījas. Ja ir vēlēšanās savai senajai mājai atjaunot vēsturiskos skursteņus, pavērojiet vecas fotogrāfijas, pavērojiet senākos skursteņus tuvākā apkaimē!

Regulāri izauciet skursteņslauķi un attīriet dūmeņus no sodrējiem un gružiem! Pārbaudiet, vai mūrēta skursteņa dūmkānālu šuves nav izbirušas. Ja tas apstiprinās, tad tā ir droša zīme, ka veicami nelielji labošanas darbi. Kieģeļu mūra šuves laika gaitā irst arī no ārpuses un tās pa laikam jāatjauno, tikai mēģiniet atjaunot tādā pašā izskatā, kādas tās bijušas pirmsākumā! Ja skurstenis apmests, tad labāk pielabot defektus jau esošajai līdzīgā faktūrā un tonī. Skursteņiem patīk, ja to virsmalu apjumj ar šauru skārda nosegu – lai nekrājas sniegs un ūdens. Tad skursteņiem būs ilgāks mūžs.

Pavērojiet jumtu ainavu apkārtnē un mēģiniet ar saviem skursteņiem tajā iekļauties, īpaši neizceļoties – tas pieder pie pil-sētas virsskatu “labā toņa”.

Pavērojiet savu skursteni, vai tas nav sasvēries, vai tajā nav plāsus un sodrēju! Ja ir, tad labošanas darbiem jāsāk gatavoties tūlīt! Jo, ja mūra skurstenis krit, var tikt bojāts gan jumts, gan fasādes, bet galvenais – var taču ievainot cilvēkus.

Varētu ieteikt pie skursteņiem nestiprināt nekādas antenas un citus dzelžus. Stiprinājumu dzelži drīz vien sāks rūsēt un ilgākā laikā radusies rūsa var sabojāt gan mūra šuves, gan kieģeļus. Vai jūsu skurstenis ir labā kārtībā?

Jā, lūdzam padomāt arī par satelītu uztvērējiem pie senas mājas! Ľoti daudzās Eiropas pilsētās balti spocīgie “šķīvji” ir pārāk kontrastējošs akcents gan jumtu ainavā, gan pie ēku fasādēm! Arī Rīgas vēsturiskajā centrā to uzstādīšana virs jumta un ielas pusē nav atļauta. Un vispār – ja vēsturiskā ēkā un vidē gribam dzīvot saskaņā ar to, jādomā vai nu par kabeļtelevīziju vai citu, pret mūsu seno, godājamo māju iejūtīgu un cienīgu risinājumu.

Ja namam kādreiz bijis vējrāditājs, tad atjaunojiet to. Ja vecais, aprūsējušais ir uz jumta, tad atcerieties, ka arī tas nav mūžīgs,

6

7

Jumtu ainava sākas no katra jumta. Mūsu dzimtās vietas kļūtu nesalīdzināmi daiļākas, ja tajās atgrieztos zudušie kārniņu jumti, saglabātos vēsturiskie skursteni, pazustu satelītu "šķivji".

Briņišķīga "Koka Rīgas" jumtu ainava K. Valdemāra ielā 41 un 43.

8

tam var būt nepieciešams remonts, krāsošana, eļļošana. Jā, varbūt derētu uztaisīt mājas un pašu godam jaunu vējrādiņu?

Krāsots skārda jumts

Skārda jumts ir jākrāso, arī cinkots, tiesa, ne ātrāk kā 2-3 gadus pēc uzlikšanas.

Krāsotu jumtu vajag regulāri pārbaudīt un pielabot sīkus krāsojuma defektus, tad jumts kalpos vairākās paaudzēs. Jumtu vajag krāsot ar īpašu, šādiem mērķiem piemērotu krāsu, taču esošais jumta segums tam ļoti rūpīgi jāsagatavo. Lēta krāsa – maza garantija. Jo rūpīgāk notirīsiet, nomazgāsiet, nogrunēsiet, jo ilglacīgāks būs rezultāts.

Ja skārda jumts sen nav krāsots un no virspuses ir aprūsējis, bet visi saka, ka tas noteikti jāmaina pret jaunu, paaiciniet speciālistu un palūdziet padomu – ko darīt ar jumtu: tīrīt un krāsot vai mainīt. Ja jumta skārds kaut dažās vietās pat bez mehāniķiem bojājumiem izrūsējis, kļuvis trausls, tad labāk to mainīt. Ja skārda izrūsējis lokšņu savienojums, locījumu vietās – jumtu labāk mainīt. Ja tas stipri bojāts tekņu vietās, varbūt var lokāli mainīt tikai šīs bojātās vietas. Ja nelāgā skata iemesls ir tikai rūsa – krāsa un rūpīgas rokas visu vērtīs par labu!

Kārniņu (dakstiņu) jumts

Māla kārniņu jumts ir ļoti skaists un izturīgs, bet tas prasa pastāvīgu aprūpi. Jo šāds jumts vecāks, jo vairāk rūpju. Kaut gan reti, bet kārniņi mēdz ieplīst, slānoties, izsprāgst kāds kaļķu graudiņš. Būs labāk, ja visus šos sīkumus zināsiet un pēc iespējas drīzāk bojātos kārniņus nomainīsiet. Ja kārniņu jumta segums ir ļoti vecs, tad iespējams, ka tam ir kaļķu javas pieziedums (kaļķu javas ar šķiedrvielu piedevām aizpildījums starp kārniņiem) gar jumta malām un korēm. Arī tas būtu regulāri jājāta noņemt, taču šo pieziedumu javas sastāvs būtu jānoskaidro īpaši, jo tajā ir gan šķiedrvielas, gan citas organiskās piedevas, lai jumts būtu stiprāks un izturīgāks.

Ja jumta segums ir no veciem kārniņiem, nav vēlams, ka to tuvumā aug koki, jo lapas, sēklas un ziedi pamazām uzkrājas zem kārniņiem un rodas vietas, kur vairoties kukaiņiem un mikroflorai. Ja sen likts kārniņu jumts noaudzis ar sūnām, kārniņi cieši nepiegūļ viens otram, veidojas kārniņu "raksta" defekti, tad pienācis laiks jumtu saudzīgi nonemt, salabot bojājumus, apstrādāt koka daļas ar pretsēnu līdzekļiem, nomazgāt kārniņus un likt atpakaļ, tos rūpīgi piesienot ar nerūsējošu stiepli.

Ja veco kārniņu pietrūkst, mēģiniet dažādu veidu vecos kārniņus sakārtot pa "sugām" un likt dažādās plaknēs, bet nekādā gadījumā nevajag likt pamīšus dažādus veidus – tad jumts nenosegs māju tik cieši, kā vajadzīgs.

Ne tikai māla dakstiņu jumts var būt sens, rets un vērtīgs! Ne mazāka ievērija pienākas mājas apstākļos gatavotajiem cementa betona dakstiņiem, kas dažviet saglabājušies kopš pirmskara Latvijas valsts laikiem un ir patiess retums.

Jumta segumu materiāla rezerves

Vienmēr turiet mājas jumta seguma rezerves, remonta materiālus nepieciešamības gadījumam, īpaši – mazformāta jumta materiālus (māla un citu materiālu kārniņi, dabīgais šiferis, eternīta plāksnītes, koka šindelji u.c.), kā arī reti sastopamus segumu veidus. Jāparūpējas, lai rezerves materiāli būtu tāda paša izmēra un tipa (modifikāciju) kā pašlaik uz jūsu jumta. Metāla skārda jumtiem pēķēti var ievajadzēties ielāpu, kam

noderēs speciālās bitumena lentes gabals. Tomēr šādu ielāpu ieteicams lietot tik ilgi, līdz bojājums tiks profesionāli salabots. Tikai neaizmirstiet to izdarīt!

Vērojiet bēniņus!

Vērojiet savas mājas bēniņus, vai sala laikā uz jumta klāja un konstrukcijām neveidojas sarma. Tas nozīmē, ka bēniņus par maz vēdina un notiek mitruma kondensācija. Uzlabojet vēdināšanu, izpētiet, kas izraisa pārliecīgu mitrumu, bet nekādā gadījumā nesedziet uz bēniņu grīdas plēvi – problēmas var sākties pārsegumā. Var gadīties, ka jādomā par papildu siltumizolāciju augšējā stāva pārsegumam un atbilstošu tā iestrādes veidu, tā, lai mitrums neuzkrātos pārsegumā vai siltumizolācijas materiālā.

Jumta seguma defektus reizēm var redzēt no neapdzīvojamiem bēniņiem, jo caurumos iespēid gaisma. Ja varat ieraudzīt šādus gaismas efektus, tad atcerieties, ka arī ūdens visai drīz atradīs šo ceļu. Pārbaudiet skārdu no jumta un bēniņu pušes, vai tam nav rūsas plankumu. Pavērojiet kārniņu jumtu no bēniņu pušes – kur spīd cauri, tur ziemā ieputina sniegu, kas krājas uz grīdas, spārēm, jumta konstrukciju balstošā krēsla. Jebkurš jumts, kam spīd cauri gaisma, nav labs jumts un jādomā, kas būtu darāms, lai to salabotu.

Pārbaudiet, vai skursteņu apmetums vietām nav atslānojies, birstošs, vai uz tā nav brūnu notecējumu. Ľoti raksturīga vieta, kur ūdeņi iekļūst mājā, ir jumta seguma pieslēgumi skursteņiem, mūriem un metāla konstrukcijām – pārbaudiet arī tos. Ja ir aizdomas par defektiem, tad jāmeklē to iemesli. Rīkojieties!

Neatstājiet neiestiklotus bēniņu logus un jumta lūkas! Putēja laikā derētu uzkāpt bēniņos un pārbaudīt, vai kaut kur nav sapūsts sniegs. Ja tā, sniegs nekavējoties jāsavāc, taču vispirms jānoskaidro, kā tas iekļuvis bēniņos, un jāsавед šī vieta pienācīgā kārtībā!

Pārbaudiet bēniņos tos dzījos kaktus, kur savienojas sijas, spāres un uzspāres! Tā ir viena no iespējamākajām riska zonām. Grūti pieejamās vietās lietojiet papildus apgaismojumu un spogulīti.

Caurumu aizdrīvēšanas remontiem nav ieteicams lietot celtniecības putas, ar ko aizpūš caurumus no bēniņu pušes! Tās rada ilūziju, ka nu viss ir kārtībā un vairs nav nepieciešams kārtīgi izpētīt defektu iemeslus. Labojums var arī nebūt hermētisks, toties var radīt mitruma uzkrāšanos turpat blakus, ūdens var izvēlēties citu ceļu un beigu beigās bojājums var kļūt vēlielāks.

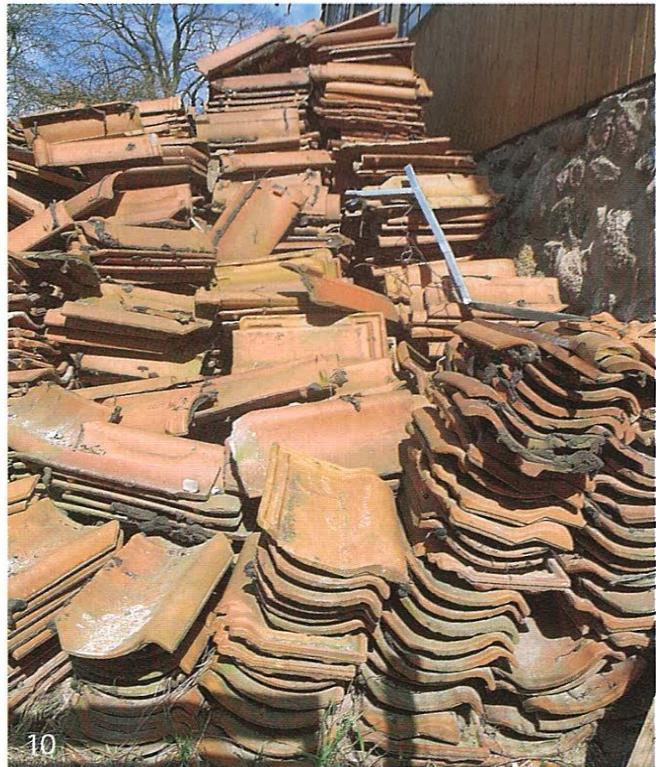
Bēniņu vēdināšana

Ja jūsu mājā ir bēniņi, kas izbūvēti dzīvošanai, tad viens no pirmajiem darbiem ir kontrole, vai vēdinās visas telpas, telpīņas un vismažākie kambariši, kas atrodas zem jumta, bet nav apkurināmi. Visur, kur nenotiek gaisa apmaiņa, agri vai vēlu var rasties progresējoši koksnes, riģipša, apmetuma, izolācijas un citu materiālu bojājumi. Jo sevišķi svarīgi, lai pārsegumu koka konstrukcijas bēniņos netiek iekrautas lupatās, papīros un drazās.

Vērojiet, lai bēniņu telpas tiek vēdinātas cauru gadu. Ziemā gaisa apmaiņa var nebūt tik intensīva, bet vasarā tā noteikti jānodrošina. Sevišķi svarīgi tas ir bēniņu telpās ar skārda jumtiem. Ja šādus bēniņus nevēdinās, tur katrā ziņā (īpaši rudenīs un pavasaros) veidosies pilienveida ūdens kondensāts, kas mēdz pilēt vienās un tajās pašās vietās, ilgstoši mitrinot

9

10

Nesteidzieties ar visu vecu "dzelžu" novākšanu no fasādes. Tukumā saglabājies daudz 20. gs. 1. puses elektrisko pārvadu stiprinājumu, kas arī ir autentiska vērtība, ko var izmantot arī mūsdieni vajadzībām.

Neglabājiet savus kārniņu krājumus kā malku. Tie jāliek vertikālās rindās, virs katras kārtas liekot koka dēlus vai citas starplikas. Krautne nav vēlama augstāka par 5-7 kārtām, vēlams uzjumtenis.

Senu kārniņu jumts ir īpaši skaists un vērtīgs, taču tā uzlikšana un apkope prasa lielāku pieredzi un rūpību. Jumta segumā pietiek ar vienu izkustējušos kārniņu, lai ūdens nokļūtu tur, kur to negaida. Toties labi, ja notekas ir sakārtotas un izgatavotas tradicionālā veidā.

11

pārsegumu un veicinot dažādus bojājumus. Sevišķi uzņēmīgi pret mitruma uzsūkšanos ir visu akmens un minerālvates siltumizolācijas materiāli.

Ledus uz jumta un lāstekas

Parapeta, tāpat citas jumta ūdens teknes, jāpārbauda sevišķi rūpīgi. Neļaujiet tur uzkrāties lielam sniega daudzumam, jo tad veidosies kustošs ledus un ūdens, kas var sakrāties virs jumta tekņu vienlaidu seguma un caur skārda lokšņu šuvēm iepļūst visnegaidītākajos veidos un vietās. Ledus ir bīstams visām šuvēm, jo pieaugot tilpumā, paklauj jumta segumu materiālus lielam spiedienam. Metāla, plastmasas un citas savienojumu šuves var tam padoties, un tad radīties sūce.

Ja pie jūsu mājas jumta sala laikā regulāri veidojas lāstekas, iemesls ir viens – problēmas ar siltumizolāciju. Ja ēkai ir ne-apdzīvoti un neapkuriņāmi bēniņi, tad nepietiekama izolācija ir augšējā stāva pārsegumam. Ja ēkai ir izbūvēts apdzīvojams jumta stāvs, tad jādomā par kļūdām sienu un griestu siltumizolācijā. Reizēm konstrukciju izolācija ir pietiekama, bet siltums rodas no skopi siltinātām apsildes caurulēm pažobelēs un bēniņos. Ja lāstekas ir gar visu jumtu, pārāk vājš ir robežojšo konstrukciju siltinājums. Ja lāstekas parasti rodas vai ir garākas kādā konkrētā vietā, tad kļūme meklējama tās tuvumā. Varam tikai ieteikt - jo drīzāk siltuma noplūde tiks novērsta, jo labāk būs ēkai un jūsu budžetam.

ATMOSFĒRAS ŪDEŅU NOTECES VIRSZEMES UN PAZEMES APRĪKOJUMS

Ūdenim vienmēr ir jātek prom no ēkām, nevis jākrājas peļķēs pie sienām! Ūdens nevietā ir mājas kaitnieks!

Atmosfēras nokrišņu novadīšanas aprīkojums

Ja senai ēkai nav lietusūdeņu novadīšanas aprīkojuma, griētos ieteikt to tomēr ierīcot. Iespējams, ka jums var rasties iebildumi pret šādu vēsturiskās patiesības un autentiskuma ignorēšanu, bet tos var gan pieņemt, gan nepieņemt. Ja ēka ir neliela, īpaši mazas, vienstāva, koka etnogrāfiskas celtnes ar augsti virspamatiem un lielu jumta pārkari – tām īstermiņā nekas nedraud, un ja jumts ir labā kārtībā, tās var būt arī bez noteikām. Baznīcai, kūtij vai muižu ēkām šāds aprīkojums tomēr nepieciešams. Lielu ēku jumti uzkrāj lielu daudzumu ūdens, kas, aizvadīts nevietā, rada nopietnus draudus ēkas pamatiem, sienām, logiem, apdarei.

Lietusūdeņu problēmām ir un būs tendence kļūt arvien aktuālākām. Par to liecina arvien biežākie negaisi un specīgās vētras ar milzīgām nokrišņu masām. Iesakām šo brīdinājumu ļemt vērā! Pilsētās pieaugošu bīstamību rada arvien lielākās bruģēto un asfaltēto teritoriju platības pilsētās. Nokrišņiem nav kur uzsūkties zemē, un tādējādi, no vienas puses, pieaug slodze kanalizācijai, bet, no otras puses, notiek arī neparedzas pārmaiņas gruntsūdeņos.

Noteku un noteckauruļu tīrīšana

Teknes, notekas un noteckauruļes jāattīra regulāri, bet ne reitāk kā divas reizes gadā. Sevišķi svarīgi to darīt, ja ēkas tuvumā aug koki un krūmi vai, ja apkārtnē mēdz uzturēties daudz putnu. Nekavējieties to darīt pēc vētrām un vēlā rudeni, kad kokiem vairs nav lapu. Lietusgāzes laikā pavērojiet, kā paze-

mes caurujvadi uzņem ūdens daudzumu, un izvērtējiet, vai viss darbojas, kā nākas. Vērojiet, vai noteckrenes nav ieliķušās! Ja tas gadās, tad dzīļkājā teknes vietā ātri vien sakrāsies gruži un lapas, līdz ar to – svars, un izliekums pieauga. Sūcei jārodas agri vai vēlu, un ūdens šajā vietā ašā tempā uzsāks fasādes bojāšanu. Vietas, kur gūlijās uzkrājas smilts un saneses, jātira ar rokām, taču neaizmirstiet uzvilkt darba cimdus!

Drošas pazīmes par kādu mitruma radītu defektu ir fasādes apdares plankumi (notecejumi, krāsas zvīnošanās, pigmenta izmaiņas, aljū veidošanās) uz ārsienas. Pirmā vieta, kur iemesli meklējami, ir noteckrenes un noteckauruļes.

Jo lielāka ēka, jo vairāk rūpju ar ūdeņiem. Ēkas pamatu un lie-tusūdeņu konflikts labi palīdz risināt perimetrālās drenāžas, taču to ierīkošanai nepieciešams profesionāls risinājums. Pārbaudiet, vai vecajai muižai gadījumā nav bijusi drenāžas sistēma, kas kolhozu laikos aizlaista postā! Ja drenāža bijusi, tas varētu liecināt par atjaunošanas nepieciešamību, jo tā vecos laikos nav ierīkota tāpat vien, bez nopietnas vajadzības.

FASĀDES UN ĀRSIENAS

Kas ir fasāde?

Fasāde ir jebkuras ēkas publiskā seja, kas izsaka tās piederību kādam laikmetam un stilam, arhitekta vai būvmeistara talantam un rokrakstam, raksturo īpašniekus un stāsta biogrāfiju. Senās fasādēs mēs varam izlasīt arī to, kādi ir šodienas ēku saimnieki – senlietu pazinēji un milētāji, ātra un lēta ceļa gājēji vai tādi, kas tuvojas savas mīlotās mājas atdzīšanas mērķim soli pa solim, lēni un ar apdomu.

Fasāde vēl nav visa māja. Aiz koši izkrāsotas fasādes dažreiz ieraugām nozēlojamas kāpņu telpas un apskretušus pagalma mūrus, ko varbūt varam saukt par to ēkas seju, kas pavērsta pašam pret sevi un savējiem.

Fasādes stāvoklis

Visai bieži gadās, ka fasādes kvalitāti un estētiku vērtē pēc tās šobrīd sliktākajām vietām (pie norautām noteckaurulēm, zem sarūsējušām teknēm, pie pamatiem, kur pērno lapu kaudze līdz celjiem, zem nelabotas palodzes u.c.). Bet palūkojet, kā izskatās viss pārējais! Gan jau izrādīsies, ka viss nav tik bēdīgi, kā pirmajā brīdī liekas!

Iztīriet bēniņus, pagrabus un nolīdziniet uzaugušo zemes līmeni ap māju!

Savediet kārtībā lietusūdeņu noteces un līdzīgas ar ūdens uzsūkšanos saistītas ierīces; Jaujiet konstrukcijām izķūt un tikai tad vērtējiet vēlreiz!

Nekādā gadījumā nepieļaujiet grunts līmeņa paaugstināšanos ēkas tuvumā, īpaši pie pamatiem! Būtu joti ieteicams, lai zemes līmenis ir ne mazāk kā 30 cm zem 1. stāva grīdas un/ vai horizontālās hidroizolācijas, bet – jo augstāks šīs līmenis, jo labāk.

Pamati un mūri

Pavērojiet pamatu un sienu mūrus! Ja redzams, ka šuves starp būvakmeņiem (laukakmeņiem, kieģeļiem, kaltiem akmeņiem) kļuvušas dzīļķas un to virsma ir irdena, pēdējais laiks padomāt par to apkopi. Tikai neaizmirstiet pašu galveno: remontjavas sastāvā drīzāk vajadzēs kājķi, nevis cementu!

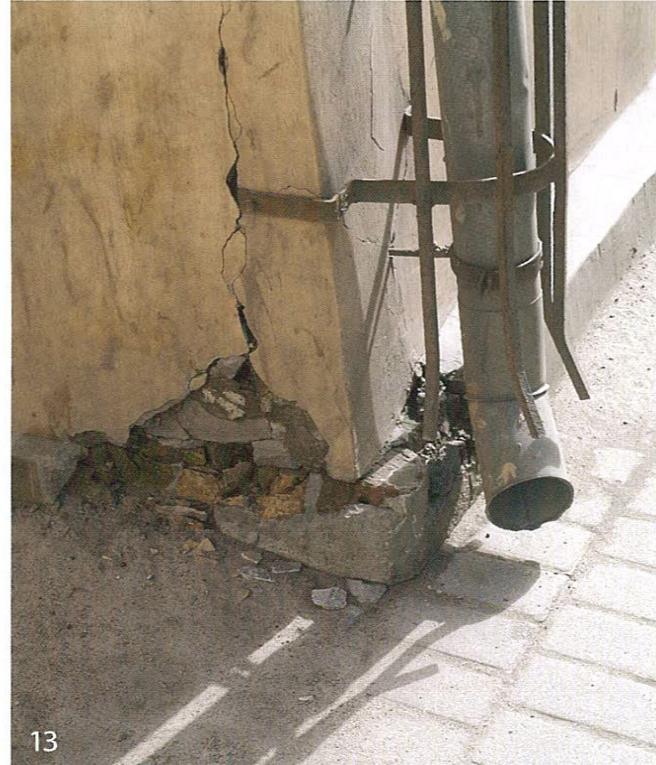
12

Visiem fasādes izvirzījumiem, kas platāki par 3 cm, nepieciešams skārda lāsenis, kura augša rūpīgi jāiestrādā zem apmetuma. Ja ne – apmetums un mūris sāks irt.

Ēkas ārsienas bojājumi pie bojātām notekcaurulēm ir ļoti izplatīts defektu veids, kas ar laiku izraisa visas fasādes "sēšanos".

14

13

Pārāk ūs un nepareizi pielikts notekcaurules gals būs par iemeslu pamatu un mūrlatas bojājumiem, sāks deformēties viiss ēkas stūris.

Mūrlatu un sienu apakšējo daļu bojājumi nav iemesls ēkas atziņanai par nojaucamu. Šādas sienas var iztaisnot un pacelt dažu dienu laikā.

15

Mūrēšanas un apmešanas darbiem Latvijā pirms Otrā pasaules kara cementu lietoja reti pat Rīgā, izņemot īpašas nozīmes ēkas un būves. Ja ēkai, kuras būvēšanai izmantots kalķis, labojumu veikšanai dāsns lietosim cementu, rezultātā sarūpēsim sev vēl vienu darbu, kas pēc pāris gadiem jāveic no jauna. Kalķis sacietējot nekad neveido tik blīvu masu, lai nenotiktu mūrim nepieciešamā gaisa apmaiņa. Cementa „ielāps” veidos šķērsli iztvaikojumu un kapilārā mitruma plūsmai, bet mūris šādu “svešķermenī” vienkārši nepieņems, t.i. – atgrūdis, un beigu beigās cementa labojums atšķēlsies. Tas nenotiks pēc mēneša, bet gan varbūt pēc gada vai diviem, toties sākotnējā bojājuma apjoms būs paplašinājies un padziļinājies. Ja veiksiņi cementa apmetuma labojumus ar kalķu javu, nekas ļauns nav paredzams. Tomēr labākais veids, kā saprasties ar senām tehnoloģijām, ir zināt un izmantot tās pašas, kas lietotas labojamajā vietā.

Regulāri labojiet pat nelielus mūra punktveida bojājumus! Tas ir mūsu ieteikums, un jūs redzēsiet, ka nepieciešamību pēc lielāka remonta nejutīsiet gadu desmitiem!

Fasādēm defekti parasti nerodas visur, bet noteiktās vietās, un tie vienmēr uzrāda kādas citas problēmas klātbūtni. Kā jau esam noskaidrojuši, parasti vainīgs ir ūdens un pavirša attieksme pret māju.

Visbiežāk problēmas (plaisas, apdares atslānošanās un erozija, krāsojuma lobīšanās) rodas šādās vietās:

pie ūdens noteikcauruļu stiprinājuma vietām;
zem logu palodzēm;
fasādes apakšdaļā virs pamatiem, ja pēdējo augstums mazāks par 15 cm;
vecāku un jaunāku ēkas daļu savienojumu vietās;
mūra ēkām bez pamatu horizontālās hidroizolācijas – fasādes zonā līdz 1 – 1,5 m;

Arī pastiprināts vides piesārpojums

var pasliktināt ēkas izskatu. Tomēr, ja vien šīs pārmaiņas neizpaužas kā izteikta virsmas erozija (izdrupumi, atslānošanās, biršana), mehāniska vai ķīmiska fasādes attīrišana nav ieteicama kā labākais risinājums. Tas, ka ēkas, laikam ritot, klūst tumšakas, atbilst dabiskai lietu kārtībai pasaulē un liecina par vecumu. Ja ļoti gribat savu ēku attīrīt un ieraudzīt tādu, kā tās tapšanas laikā, atcerieties, ka kvalitatīvā izpildījumā tas nevar būt lēti. Nekādā gadījumā neizmantojet tādas metodes, kas saistītas ar smilšu strūklas vai citu abrazīvu (skrāpējošu) materiālu lietošanu zem spiediena! Tas var radīt ļoti bēdīgas un neatgriezeniskas sekas, jo šāda veida tīrišana padara gludas virsmas vizuāli tīrākas, tajā pašā laikā ievērojamai raupjākās un graudainākas. Jūs būsiet vismaz divas reizes palielinājuši to virsmu laukumu, kur uzkrāties putekļiem, mikroorganismiem un netīrumiem. Un nākamā krietiņi darbietilpīgākā tīrišanas reize būs ļoti drīz!

DURVIS, LOGI, VĀRTI

Tāpat kā cilvēka sejā daudz izsaka acis, mute un brilles, senas ārdurvis, vārti, logi un slēgi ir ēkas vizītkarte. Tiem ir ļoti liela nozīme visas mājas koptēlā, lai izteiku piederību konkrētam laikam, stilam, ēku tipam.

Nereti pēc gadiem ilgas nekopšanas tas viss var izskatīties visai nožēlojami, tomēr diez vai tāpēc tūlīt vajadzētu kertties

pie nomaiņas. Jaunas, skaistas un spoži lakotas vēsturisku durvju vai logu kopijas varbūt ir praktiskas, taču nereti liecina par krietiņiem robiem īpašnieka kultūrvēsturiskajās zināšanās. Turklāt visai bieži šie atdarinājumi tikai aptuveni saglabā stila smalkumus, savukārt cēlo vēsturisko patinu zaudē pilnībā. Parasti ārdurvis bojātas tikai to apakšējā daļā, kur mitrums un cilvēku nevīžiba tās skar viessmagāk. Lai saglabātu vēsturisko durvju pēctecību, ir daudzi vienkārši veidi, kad tiek mainītas vai labotas tikai visvairāk bojātās daļas, bet pārējais tiek saglabāts.

Sevišķi bieži vecām durvīm zūd metāla piederumi – kastes un parastās atslēgas, viras un viru kāši, aizbīdņi, aizšaujamās bultas un citi sīkumi. Pēc tam tie mēdz nonākt vai nu krāmu tirgos, kur tos meklē senu būvlietu pazīnēji, vai arī metālūžņos, bet durvis zaudē skaistas un vērtīgas stila detaļas. Jāatceras, ka ļoti bieži tieši pēc būvgaldniecības kalumiem iespējams noteikt stila un laika piederību. Notīriți un salaboti tie rotā mājas ieeju un ceļ saimnieka prestižu.

Senām durvīm nav katrā ziņā jāizskatās kā tikko no veikala atnestām! Tur jau slēpjās vecas mājas burvība, ka senlietu vecumu var izbaudīt gan ar acīm, gan rokām. Tas atkarīgs no tā, cik lielā mērā būs padomāts par katras lietas vecuma vērtību. Logi ir mājas acis, un tie var būt lieli, mazi, sīkrūši, seni un jauni. Logi ir viens no amatnieciski un arhitektoniski smalkākajiem mājas piederumiem – ļoti lielu nozīmi ēkas tehniskajā un estētiskajā vērtībā. To izgatavošanai agrāk parasti lietoja izmeklētu koku, augstvērtīgas metāla detaļas, kvalitatīvu stiklu, pārbaudītus impregnēšanas un krāsošanas materiālus. Visas šīs daļas mūsdienās ir liela vērtība, īpaši tad, ja saglabājušās kopā ar logu. Arī stikla pūtēja veidots stikls – iezaļgans vai dzeltenīgs, nedaudz viljains vai pat ar gaisa burbulišiem loga rūtis ir viena no jūsu mājas neskaitāmajām senajām vērtībām. Vai esat kopā ar bērniem saskaitījuši un pierakstījuši, cik mājai seno rūšu?

Katram laikmetam, stilam un reģionam raksturīgi vairāk vai mazāk atšķirīgi konstruktīvie logu izgatavošanas paņēmieni, uzbūve un kompozīcija, metāla piederumi, vēršanās veidi un krāsojums. Pirms gadsimta ceturtā Latvija bija īsta antīko logu pētnieku paradīze, jo Rīgā, Kuldīgā, Liepājā, Ventspilī muižās, pilīs un baznīcās bija saglabājušies neiedomājami daudz baroka, rokoko, klasicisma, ampīra un visu vēlāko stilu logu. Masveida renovāciju laikā, kad vēlme par katru cenu tikt pie jauna pakešloga bija lielāka par spēju novērtēt vēsturiska loga patieso vērtību senā mājā, gājuši bojā tūkstošiem oriģinālu logu. Nu, pieaugot turībai un cieņai pret kultūras mantojumu, mainīs attieksme pret māju senajām “acīm” un tiem, kas vēl palikuši, ir cerības uz pastāvēšanu 21. gadsimtā.

Nevar noliegt, ka ikvienai mājai vajadzīgi labi, kvalitatīvi logi. Taisnība, ka ilgstoši nekoptus logus ir grūti atjaunot, jo īpaši lielajiem īres namiem, kur logu ir desmitiem. Taču pastāv iespēja logus labot pašiem. Ne visiem ir tāda vēlme, bet gudrs namsaimnieks var, piemēram, vienoties ar īrieikiem, ka par katru atjaunotu logu var samazināt īres maksu un no savas puses piešķirt nepieciešamos kvalitatīvos krāsmateriālus – paotējumu (grunti), krāsu, logu ķiti. Tas ir ļoti būtiski, lai visi logi vienā mājā būtu vienādi krāsoti un veidotīti vienā un tajā pašā stilā. Turklat, vairāk iepērkot, var vairāk ietaupīt. Materiālu atlikumus var iedot nākamajiem kaimiņiem, apmainīties pie-redzē un ar darba rīkiem.

Vislielākā nejēdzība, kas var notikt ar kādu namu un tā logiem,

16

Nožēlojama logu daudzveidība ir Latvijas vēsturiskās arhitektūras lāsts. Runāt par stiliem vai vērtībām šādos gadījumos ir grūti. Bet – to visu būs jālabo, lai arī tas nebūs ātri. Cita ceļa nav.

Skaista koka ēka ar senatnīgām faktūrām ir fotogrāfa saspis. Ja vien tik ļoti nekristu acīs sakritušās noteckaurules. Varbūt pienācis laiks par šādu necieņu pret pilsētu un kultūras pieminekli vērsties ar soda sankcijām? Slinkums ir labojama lieta.

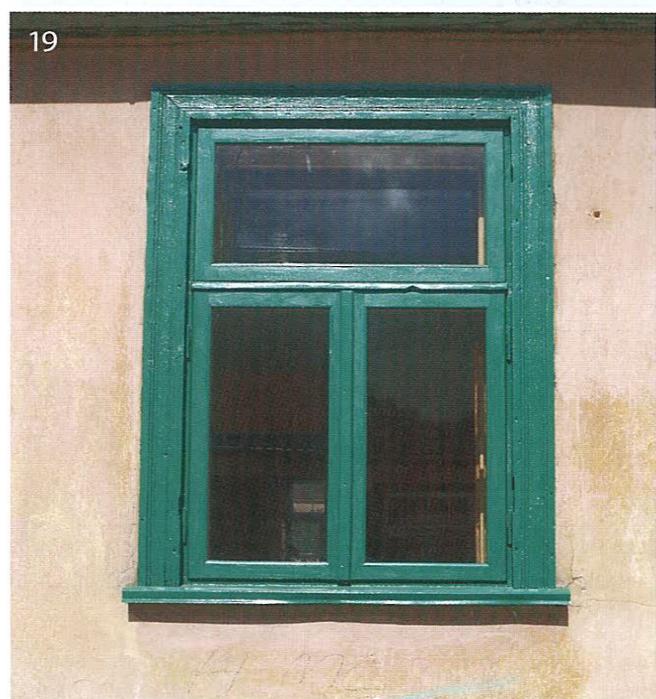
18

17

Izcili skaistās 19. gs. beigu ārdurvis Melnsila ielā Rīgā vēl spēj pretoties ietves asfalta līmeņa pārestībai, jo senāk tās atradušās pakāpienu virs ietves. Tagad – pastāvīgā mitrumā. Nepielaujiet šādu izturēšanos pret sevu ipašumu nekādā gadījumā, jo tā ir ļaunprātība no ceļu uzturētāju pusē!

Kurzemes mazpilsētas piemērs, kā izglābt logu - paši notira, nogruntē, nokrāso un nomazgā. Nekas nav ne jāmaina, ne papildus jāpiemaksā un logs kalpos vēl ilgi.

19

ir to nomaiņa pēc principa – kā gribu, tā daru. Tā ir sērga, kas jebkuru būvmākslas vērtību padara nožēlojamu. Diemžēl Latvijā šādu māju ir neiedomājami daudz un liecina, ka tas atkarīgs ne tik daudz no gaumes, kā attieksmes. Arī ēku logi ir Latvijas identitāte un reklāma publiskajā telpā.

LIETAS, KAS STIPRINĀMAS PIE FASĀDĒM

Slēgi

Slēgu, vārtu, sētas izkārtnu, durvju izskata novērtēšanu padari par savu ikdienas ieradumu un dari to pēc iespējas biežāk! Tas taču nav grūti! Pirmās pazīmes, ka jāsāk domāt par nelielu pielabošanu, ir krāsojuma plaisīgas, lobīšanās un pacēlumi. Labāk to pielabot nedaudz, nekā gaidīt, līdz patiesām vairs nekas nav glābjams. Siki labojumi, ja vien veikti rūpīgi, ar piešķotu krāsu materiālu, nepasliktinās izskatu, bet liecinās par rūpību un taupību un senatnīguma sajūtu tikai vairoši.

Ja bojātas kādas koka detaļas vai vietām apdare, nevajag uzreiz domāt par nomaiņu. Lietpratīgs galdnieks tās salabos, un būs kā jaunas. Ja konsultēsieties būvfirmā, kuras darbības lauks ir ēku jaunbūves, negaidiet no viņiem ieteikumu saglabāt pēc iespējas vairāk oriģinālu detaļu. Oriģinālo būvdetaļu remontam mēģiniet sameklēt kādu vecāku gadagājuma galdniekui, kas labprāt strādā mājas apstākļos. Tas nekas, ka process norit lēnāk, toties logs pēc loga tiek atjaunots un pāris mēnešus vēlāk jau var redzēt rezultātu.

Terases un balkoni

Pievērsiet uzmanību plāsām un spraugām uz terasēm, balkoniem, ārējām kāpnēm, pa kurām ūdens vai sniegs var ieiklūt zem seguma, virsapdares, siltumizolācijas un vēl dzīlāk! Ūdens, reiz iekļuvis pārsegumā, mēdz tur palikt ilgi, laika gaitā uzkrāties un radīt joti grūti labojamus defektus. Vērojet, vai uz griestiem neparādās plankumi un krāsas uzpūšanās un, ja tā, nekavējoties rīkojieties! Atcerieties, ka maza plaisīja akmens kāpnēs noteikti pletīsies platāka, jo par to rūpējas putekļi, smilts un ledus. Katru gadu atkārtojas mūžīgs cikls – ziemā ledus plāsīnu nedaudz papleš platāku, vasarā tā aizpildās ar smiltīm, rudeni un ūdeni un ledus atkal to paplatina. Desmit gados tie var būt pāris milimetri un tas ir vairāk nekā pietiekami, lai ūdens tiktu joti tālu.

Neaizmirstiet platuma grādus, kuros dzīvojam! Nokrišņu daudzums, vēji, neskaitāmie katras ziemas sala un atkušņa cikli prasa izcilu amatnieku godaprātu, pieredzi, prasmi, lai mājas ārtelpas līmeniskās plankas nelaistu cauri ūdeni. Pēdējos gados tapušas neskaitāmas terases visās iespējamās vietās un retais nav saskāries ar mitruma problēmām. Nelietojet ziemas darbiem uz terasēm, kāpnēm un balkoniem smagus un asus metāla priekšmetus! Vislabākais risinājums – neļaujiet sniegam tur uzkrāties, negaidiet, kamēr izveidojas ledus! Arī ledu kausējošie maisījumi nav ieteicami, jo tie var veicināt konstrukciju piesātināšanos ar tiem!

Akmens izstrādājumi

Ja mājai ir dabīga akmens apdares elementi, to aprūpe un saglabāšana jāveic sevišķi apdomīgi. Ja granīts ir ķīmiski un mehāniski izturīgs, tad smilšakmens, kaļķakmens un marmors ir daudz jutīgāks, arī pret vides piesārņojumu. Vienīgais, ko var un ieteicams darīt bez profesionāliem ieteikumiem, ir mazgāšana ar skābes vai sārmus nesaturošiem līdzekļiem un skalšana ar ūdens strūklu.

Ja vēlaties uzlabot akmens daļu tehnisko vai vizuālo stāvokli, vispirms vajadzētu speciālista konsultāciju, lai noskaidrotu akmens veidu, bojājumu raksturu un veicamos pasākumus. Nereti akmens izstrādājumi ir apmesti. Nesteidzieties to atlānot! Nav izslēgts, ka apmetuma uzklāšanai bijuši būtiski iemesli, ko mēs tagad nezinām.

Tas pats sakāms par vēsturisko krāsojumu. Ja akmens ilgu laiku atradies zem krāsas, kas to spējusi saudzēt no vides iedarbības, nepārdomātas attīrišanas dēļ var notikt strauja virsmas saīšana.

Nekādā gadījumā nedrīkst akmens daļas krāsot ar veikalā ie-gādātām krāsvielām betonam, akmēniem vai apmetumam! Krāsošana notiks ātri, bet sekas būs neprognozējamas. Krāsa vērtīgu mākslas darbu var nopietni sabojāt, bet restaurācija izmaksās ļoti dārgi.

Vienīgais krāsošanas līdzeklis, kas vēsturiski visai bieži lietots akmens daļu krāsošanai, ir kaļķu krāsojums, tomēr arī tas bez speciālista novērtējuma ne vienmēr būs labākais saglabāšanas līdzeklis.

KOKA ĒKAS UN ĒKU KOKA DAĻAS

Koks ir senākais cilvēka izmantotais būvmateriāls. Tas ir cilvēka veselībai un mājokļa dzīves kvalitātei vispiemērotākais materiāls, kas vismazāk ieteikmē vides ekoloģiju. Paliek aktuāls jautājums par koksnes un koka konstrukciju izturību noteiktos uzturēšanas apstākļos, ko varam gan uzlabot, gan pasliktināt. Kas tad ir vissvarīgākais, lai koksni aizsargātu? ļoti vienkārši – mums jācenšas koksnī uzturēt tik sausu, lai kukaiņiem un mikroorganismiem radītu pēc iespējas nelabvēlīgāku mikroklimatu.

Koka mājas "veselība"

Daži pamatprincipi:

Koksnei jābūt aizsargātai pret mitrumu un tiešu saules staru iedarbību. Koks bez virskārtas aizsardzības novecos daudz ātrāk, tas ir, plaissās, zaudēs cietību un spēju atgrūst ūdeni.

Koksnes aizsardzībai jālieto tādi pārklājumi, kas piesātina virskārtu un kopā ar krāsas slāni veido elastīgu, gaisa caurlaidīgu slāni. Vislabāk šim mērķim kalpo pārklājumi uz dabīgas, nevārītas līnējās bāzes.

Ja ēku krāso ar līnējās krāsām, tās jāturmīna lietot, jo cita ķīmiska sastāva krāsa slīktāk saistīsies ar iepriekšējo pamatni.

Koka fasādes nav ieteicams līdzināt vai labot ar špakteles palīdzību. Jebkura plāsības vai nelīdzenumus izlīdzinošā kārta nobīsies ātrāk nekā krāsa. Lielus bojājumus jānovērš ar namdarī līdzekļiem (ielīmes, protēzes, tapirojās, ķīlējumi). Plāsības un nelielus bojājumus jātīra, vairākas reizes jaogruntē ar līnēju un rūpīgi jāapstrādā ar to pašu fasādes krāsu.

Attieksme pret vecu koka fasādi

Ja koka māja ir ar garu mūžu, tad viena no tās galvenajām vērtībām ir vēsturiskā patina, kā mēdz dēvēt dabiskās novecojuma pazīmes. Šīs pazīmes ir jebkurai senlietai, bet katrai tās izpaužas nedaudz citādi – kā sīku plāsīnu tīmeklis (krakeļums) krāsojumā, kā koksnes plāsības, dažādi nelielci bojājumi (izrauta naglu vietas, nobrāzumi, izkritušu zaru vietas, nenozīmīgi koksnes struktūras bojājumi, dažādu laiku labāki vai slīktāki labojumi u.c.). Lai cik tas nebūtu dīvaini, bet šo sīko "vecumā vainu" kopums ir neatņemama laika rituma sastāvdaļa

Pamācoši piemēri: durvis, kas izvirzās ārpus fasādes, nekalpos labi un ilgi, fasādes izvirzījumi bez lāseriem drīz noplucks, cements senceltnes apmetumā ir garantija, kas tas drīz nokritīs. Pamatu apbetonējums laika gaitā atdalās no fasādes un ūdens tek pret pamatiem, nevis prom.

Slēgi ir vecu namu veidola neatņemam daļa.
Atliek vien notīrt un nokrāsot.

Ziemeļu puse, ēnains kakts, tuvumā augošs koks, šķūnītis pie mājas – komplekts mājas sliktai pašsajūtai.

un, pateicoties tām, mēs ticam vai apšaubām ēkas senumu un oriģinalitāti.

Ja māja ir saglabājusi ļoti senu lineļļas krāsojumu, kas bojāts tikai atsevišķas vietās, nav nekādas nepieciešamības pilnībā nomainīt visu krāsu slāni. Ja vecā krāsa labi turas pie virsmām, tas nozīmē, ka tai ir laba sasaiste ar koksni. Fasādes daļas, kur notiek krāsas pacelšanās, lobīšanās un biršana, vecā krāsa gan jānotīra ar piemērotiem darbarīkiem (cikliņš, špakteļlapstiņa, metāla suka un rupjš smilšpapīrs). Virsma jāattīra tikai no birstošās krāsas! Tas, kas labi turas, lai paliek. *Pēc šī darba fasādi var apstrādāt ar rupju smilšpapīru, pielīdzinot negludumus. Tad seko gruntešana (paotēšana) ar siltu (līdz +600 C) lineļļu un krāsošana.*

Tas ir viens no fasādes remonta iespējamajiem variantiem. Neviens nevar jums liegt rūpīgi attīrīt fasādi no visiem vecajiem krāsu slāniem un tad krāsot.

Iespējams arī kāds vidusceļš – fasāžu virsmas atstāt raupjas, bet profilējumus, dekorus, logus un durvis attīrīt līdz koksnei un tad gruntēt un krāsot.

Dariet to, kas pašiem sagādās visvairāk prieka! Varat izvēlēties paši savu senatnes izjūtas un saglabāšanas veidu.

Bieži mēdz pilnībā nomainīt visus fasādes apdares dēļus. Viens no kvalitātes atjaunošanas paņēmieniem, kas pieļaujams, ir virs oriģinālās apdares uzņaglotu spundēto šaura apdares dēlišu ("vagonkas") maiņa. Savukārt oriģinālo apdares dēļu zaudēšana jau būs rupja klūda. Tā nav tiesa, ka noplukuši dēļi ar birstošu krāsu ir fiziski tikpat sliktā stāvoklī, kā tie izskatās. To pierādīja kaut vai fasāžu remonta darbi Kalnciema ielā 2006. gadā, kur lielākajai daļai ēku nomainīto koka apdares elementu īpatsvars nepārsniedza 1%. Kokne zem aplupušajām krāsām bija bez trupes pazīmēm, un pēc apstrādes ar lineļļas gruntejumu un krāsvielām tā kalpos vēl ilgus gadus.

Koka mājas fasādes apdares stāvokļa novērtējums

Raugoties uz nekrāsotu koka ēku, varam priečāties par savdīgi pievilcīgajām tās novecošanas pazīmēm – plaisām, tumšu koksni, aljū, sūnu, ķērpju un kukaiņu (skudras, vaboles, koksngraužu klātbūtnes pazīmes koka miltu veidā) parādišanos. Ja redzam šīs pazīmes – tātad koks noveco un pēdējais laiks domāt par koksnes, t.i., mājas aizsardzību. Tuvāku informāciju par koksnes aizsardzības veidiem meklējiet internetā, profesionālajā literatūrā vai pie būvinženiera.

Ja ēka ir labā vai apmierinošā tehniskā stāvoklī, tai nebūs uzkritošu un uzreiz pamanāmu deformāciju un defektu.

Pazīmes fasādēs, kas liecina par bīstamām, bet labojamām izmaiņām ēkas konstrukcijās un dod pamatu zināmām bažām:

- ēkas fasādēm vērojamas novirzes no vertikālas plaknes – veidojas nedaudz izspiedušās zonas, tā saucamie "vēderi";

- ēkas fasādē pretskatā redzams, ka pamati, logi un dzegas nav uz vienas horizontāles;

- ēkas jumta plaknes nav līdzenas, veidojas "ielejas"; tie var būt gan korēs, gan slīpnēs, gan uzspāru joslā;

- izteikta krāsas slāņa lobīšanās ierobežotā fasādes daļā;

Pazīmes iekštelpās, kurām jāpievērš uzmanība:

- plāsas skursteņos un apkures ierīcēs;

- apmetumā sāk veidoties plāsas,

- kādas durvis vai logs neveras ciet vai to grūti atvērt;

- griestu apmetuma deformēšanās;

- apmetuma pelēšana, mitruma pazīmes, plankumu rašanās un dzeltēšana;

- tapešu un apmetuma lobīšanās;

Ja ir minētās pazīmes, nepieciešams pēc iespējas ātrāk noskaidrot šo bojājumu iemeslus, tāpēc aiciniet uz konsultāciju speciālistu! Atcerieties, ka gandrīz vienmēr iemesli būs saistīti ar mitrumu tur, kur tam noteikti nav jābūt! Tajā pašā laikā jāteic, ka Latvijā ir milzīgs daudzums ēku ar visām šīm pazīmēm un cilvēki pie tām pieraduši kā dabiska mājas stāvokļa. Problema ir tā, ka vairāk nekā pusē gadsimta neesam pieraduši savu māju kopt.

Te būtu vietā īpaši uzsvērt vēl kādu svarīgu veco māju saglabāšanas īpatnību. Ja mājai ir kāda deformācija, tad tās iemesli katrā ziņā jānovēr! Tas attiecas uz mitruma avotiem un iemesliem – jānoskaidro, kāpēc tie rodas un šī nepilnība, būvētāja klūda vai bojājums jāizlabo. Tāpat jāveic visu bojāto (trupējušo, izdilušo) konstrukciju daļu tīrišana, ķīmiska apstrāde ar pretsēju preparātiem un aizvietošana (protezēšana, pastiprināšana, nomaiņa) ar līdzvērtīgiem kvalitatīva kokmateriāla elementiem.

Koka konstrukciju bojājumi

Regulāri pārbaudiet koka konstrukcijas visās ēkas daļas! Bīstamākās un izplatītākās no visām koksnes kaitēm ir bioloģiska rakstura – trupes un kukaiņu radītie bojājumi, bet iemesli vienmēr ir vieni un tie paši – pārliecīgs mitrums, gaisa apmaiņas trūkums, laikus nenovākti krāmi, lupatas, papīri, gruži utt. Raksturīgākās koksnes bojāšanās pazīmes ir lokālas pārmaiņas uz tās virsmas – apsārtumi, bāli un pelēki plankumi, Baltas diegveida stīdziņas, pelējums, koksnes trauslums un saplakšana, nelielu caurumiņu rašanās, sabiruši koksnes milti. Reizēm, izklaudzinot koka konstrukciju, jūtams, ka skaņa vietām ir izteikti dobja.

Mitrums mēdz iekļūt grūti apskatāmās vietās, jo tur arī gaisa apmaiņa ir sliktāka. Tāpēc lietojet paliglīdzekļus – garākā kātā piestiprinātu mazizmēra kabatas lukturīti, nelielu spogulīti. Pagrabu un pažobēju tālos kaktus izpētiet iespējami labākā apgaismojomajā.

Koka ēkām (un ne tikai) ir raksturīgās bojājumu vietas, kas parasti rodas tur, kur ir paaugstināta iespēja iekļūt mitrumam – t.i. visur, kur notiek saskare ar ūdeni jebkādā – pilienu, tvaiku, kondensāta – veidā. Ūdens samitrina koksni daudz ātrāk, nekā tā izķūst. Piemēram, ja ēkai ir jauns bitumena plātniņu jumta segums, bet nav ierīkota vai atvērta bēniņu vēdināšanas lūka, pelējums uz koksnes var rasties pāris nedēļu laikā! Ja kanalizācijas caurule, pa kuru plūst silts ūdens, atrodas ledusauktā pagrabā, tā noteikti un bagātīgi rasos, un līdz ar to pārseguma sijām no trupes neizbēgt. Ja gadu nav tīrīta jumta lietusūdeņu tekne, sakrājušās lapas un ledus ar savu svaru izlieks noteikreni un tur ūdens var tecēt pa sienu, mitrinot koka konstrukcijas – mūrlatu, spāru galus, sienas, pamatus. Ja mājas pagrabu ar koka siju pārsegumu pietiekami nevēdinās, kukaiņiem un sēnēm koksnei būs ideāli apstākļi, lai vairāku gadu laikā radītu ļoti nopietnas problēmas.

Šādu un līdzīgu defektu nav mazums, tāpēc būsim tālredzīgi un nežēlosim laiku, lai uzzinātu par mūsu mājas vainām un iespējami drīz ar vienkāršiem līdzekļiem novērstu bojājumu iemeslus!

Gaisa cirkulācija mājas konstrukcijās

Gaisa apmaiņa vēlama arī acīj neredzamajām senmājas konstrukcijām, sevišķi tām, kas veidotās no koka. Tā var būt pavisam nelielā gaisa kustība, kas nepieciešama, piemēram, liekā mitruma izvadīšanai ārpus mājas. Šo nepieciešamību saprast

24

Kultūras piemineklis pēc būtības – nepārveidota 20. gs. 2. cet. Kurzemes salīnieku māja, autentisks krāsojums un toņu izvēle, tradicionāls košumdārzs un sakoptība. Braucot uz Ventspili, allaž pārnem prieks, ieraugot Strautakrogu netālu no Talsiem.

Bojātu jumta konstrukciju nomaiņa nav nekas neglābjams. To labošanai nav vajadzīgas ne sarežģītas tehnoloģijas, ne dārgi materiāli. Vien labs padoms, pāris čaklu viru, dēļi un spainis naglu. Un – pāris reizes noklāt ar antisepši un pretaizdegšanās līdzekli. Morberga vasarnīca Jūrmalā, Dzintaru propsektā 52/54

25

būs visai vienkārši, ja iedomāsieties savu kāju pēdas pēc ilgstošas turēšanas gumijas zābakos.

Ieteicams uzzināt, vai ēkai ir vai nav, bet varbūt ir bijušas pārsegumu vēdināšanas atveres grīdu līmeni. Apmūrētās koka ēkās vēdināšanas lūciņām jābūt virs pamatiem un zem dzegas. Tiesa, Latvijā tās sastopamas diezgan reti. Ēkām bez pagrabiem, ar augstiem virspamatiem vajadzētu būt zemgrīdas telpas vēdināšanas atverēm. Šim sienu un pārsegumu vēdināšanas ietaisēm jābūt tīrām, bez lapām, gružiem, putnu un grauzēju mēsliem, jo jebkura vēdināšanas iekārtā labi darbojas tikai tad, ja iespējama gaisa apmaiņa. Šīs vēdināšanas lūciņas vasarā noteikti jāturi atvērtas, ar iestrādātu sietu pret grauzējiem un kukaijiem, bet ziemā tās vēlams noslēgt, lai nodrošinātos pret sniega ieputināšanu, tomēr atstājot spraugas gaisa apmaiņai.

Šādas vēdināšanas ietaises ir ļoti svarīgas, jo tad pārsegumi un sienu konstrukcijas būs sausākā vidē, tās mazāk apdraudēs trupe un kukaiji.

Ne mazāk svarīgi ir nodrošināt pietiekamu gaisa apmaiņu visu stāvu pārsegumos, īpaši tajos, kas veidoti no koka. Veca koka dēļu grīda ļoti labi vēdina pagrīdi, bet pietiek tai blīvi uzklāt presētu kartonu, linoleju un neierikot vēdināšanas spraugas gar grīdlīstēm, lai dažu gadu laikā pārsegumā ieviestos trupe.

PAGRABI UN TO PROBLĒMAS

Ko der atcerēties pagrabā?

Pagrabos, kuros ilgstoši saglabājas paaugstināts mitrums, ūdens lielā mērā apdraud ēkas nesošās konstrukcijas. Pirmkārt, pagrabā notiek pastiprināta tvaika kondensācija, īpaši uz metāla virsmām. Tādējādi tiek apdraudēti velvju pārsegumi, kuros lietotas metāla konstrukcijas, ūdensvada komunikācijas, tehniskās iekārtas, sūkņi un elektriskās iekārtas. Mitrums paaugstina sienu un pārsegumu sala caurlaidību, veicina mūra šuvu izdrupšanu, ļoti būtiski saīsina koka konstrukciju lietšanas ilgumu. Slapjš pagrabs ir tieši tas pats, kas slapjas kājas slimam cilvēkam. Noskaidrojiet mitruma avotus un iemeslus, kāpēc tie uzkrājas pagrabā, tad vaicājiet padomu speciālistam, uzrakstiet rīcības programmu un soli pa solim sāciet piepildīt sapni par sausu pagrabu!

Ja jūsu pagraba pārsegumā ir lietotas metāla sijas, rūpīgi novērtējet to stāvokli. Parasti tās ir aprūpējušas, taču reizēm rūsas slānis ir biezāks par atlikušo metālu. Ja rūsas slānītis ir mērāms milimetros, to nepieciešams attīrīt no rūsas un pārklāt ar pretkorozijas krāsu. Nekrāsojiet rūpīgi neattīrītas metāla konstrukcijas, citādi izniekosiet naudu un laiku, jo dzelzs turpinās korodēt.

Ja pagraba pārsegums ir no koka, tad tā stāvokļa novērtēšana jāveic biežāk un rūpīgāk, jo mūžigais nevēdināto pagrabi mitrais un remdenais gaiss koku ietekmē posteši. Galvenais, lai sijas būtu sausas un lai to tuvumā pastāvīgi notiktu gaisa apmaiņa. Neapšūjiet sijas ar papi, plēvēm, DSP, preskartona, lamināta un PVC materiāliem! Izolējiet koksni no saskares ar metāla konstrukcijām un jebkurām caurulēm. Turiet pagrabi tūru un neglabājiet tur mitru malku!

Ja pagrabā agrāk nebija, bet kopš zināma laika regulāri uzkrājas ūdens, vispirms būtu jānoskaidro, no kurienes tas rodas. Varbūt tuvumā aizbērts novadgrāvis vai gar pašu mājas pamatiem lietusūdeņi tek pa žurkas alu? Varbūt plīsusī kāda

seguma caurule zem ielas? Tā kā pēdējā laikā pilsētās nereti būvē pazemē, šāda iespējamība rodas arvien biežāk, jo tas reizēm var radīt visai nopietnas gruntsūdeņu problēmas. Gādījumā, ja mitrums pagrabā ir pastāvīgi un jau sen, var līdzēt vienīgi drenāža (tikai nekādā gadījumā ne zem pamatu pēdas līmena) vai izsmēlējas vai izsūknējas savācējas ierīkošana, kā tas, piemēram, jau gadu desmitus darbojas „Trīs Brāļu” mājas pagrabā Vecrīgā.

Vēdināt pagrabu ziemā nenozīmē, ka logs vai lūka jāturi līdz galam valā. Katram pagrabam var izdomāt savu risinājumu, kā vislabāk to vēdināt, bet vēdināšanas ietaisēm jābūt gan praktiskām, gan glītām.

Neļaujiet pagrabā uzkrāties „kultūras slānim” pēc malkas, sakņu un dažādu priekšmetu glabāšanas! Pagraba griestiem jābūt vismaz 2 metrus augstiem. Savukārt, ja gribat uzaugušo grīdas līmeni aizvākt, to vajag darīt prātīgi, jo:

varbūt mājas pagrabam griesti vienmēr bijuši tik zemi?
jānoskaidro, cik dzīli zem grīdas līmena atrodas pamatu pēda un gruntsūdens līmenis;

vai zem grīdas nav ierīkots hidroizolācijas slānis;
vai zem jaunākiem grīdas segumiem nav kāds sens, vērtīgs un skaists akmens vai māla keramikas ieklājums.

Ja domājat par jaunu pagraba grīdu ar betonētu pamatojumu, nepieciešams vienlaikus domāt par ārsieni izolāciju no grunts mitruma, kas, zaudējis iztvaikošanas iespējas caur grīdu, meklēs tās caur sienām.

Pirms rociet zem mājas pamatiem, apdomājiet iespējamās sekas, jo tas var kļūt par iemeslu dažādām tehniskām pamatu problēmām.

Pagrabi logi

Varbūt nākamais ieteikums tiešā veidā neattiecas uz ēkas ārējām sienām, bet īpaši svarīgi, veicot ēkas apskati pie pamatiem, ir pievērst uzmanību pagraba logiem. Cik nav redzēts, ka pagraba logi cieši noslēgti! Pagrabus noteikti jāvēdina, jo tajos no sienām un grīdām zemes mitrums iztvaiko daudz vairāk nekā augšstāvos. Ja nevēdināsiet pagrabi, mitrināsies un trupēs pagraba pārsegums, logi, durvis; rūsēs viss, kas var rūsēt, gaisā būs jūtama pelējuma smaka.

Pagrabi pārsegumi

Senākie pagrabi pārsegumi var būt divējādi – koka siju vai velvēti, mūra. Gan vieni, gan otri ir ievērojama nama vērtība. Pieredze rāda, ka vecās pilsētās tieši pagrabi mūri un pārsegumi vai to daļas mēdz būt senāki par pārējām ēkas daļām. Pagrabi koka pārsegumu tehnisko stāvokli ieteicams novērtēt ne mazāk rūpīgi kā jumtiem. Augšstāvos, kur mēs dzīvojam, katru tumšu plankumu uz gaišām virsmām var ātri ievērot. Te, kur gaismas mazāk un apstākļi nav tik sterili, bojājumus vieglāk nepamanīt.

Pazīmes, kas liecina par bīstamiem pagraba (un ne tikai!) koka konstrukciju iekšējiem defektiem, ir koksnes virsmas krokošanās, uzpūšanās, pelešana, koksnes „milti”. Nereti koks no ārpuses izskatās gluži nevainojams, bet zem plānas cietākas „garozījās” atklājas dzīļāki bojājumi. Mēģiniet koka sijas izklaudzināt un pēc skaņas atšķirībām (labas, veselīgas koksnes skaņa ir spalgāka, bet bojātas - dobjāka) iezīmēt aizdomīgās vietas. Nepārsteidzieties ar koka pārsegumu nomaiņu tikai tāpēc, ka vietām slikti izskatās. Bojātās vietas var palēnām izlabot, galvenais ir nodrošināt, lai koks turpmāk atrodas sausām. Pat tad, ja pārsegums tiešām stipri bojāts, ir vērts meklēt

Ilgstoši neremontētu māju labošana atdod mums ticību, ka tas nav nekas neiespējams –
mūsu veco māju ieraudzīt atkal priečīgi gaišu un skaistu. Cienījamu.
Rīga, Kalnciema iela 21, pagalma fasāde.

iespēju, kā to saglabāt vismaz daļēji, varbūt pat tikai kā dekorāciju, bet tas ir tā vērts.

Mūra velves ir stipra konstrukcija, bet arī tās mēdz plaisāt, deformēties un klūt bīstamas. Rūpīgi apsveriet to daudzās saglabāšanas iespējas. Galvenais – novērst iemeslus, kas bojāumiem ļauj klūt arvien lielākiem.

DAŽI IETEIKUMI IKDIENAI UN ZINĀŠANAI

KUR UN KĀ RODAS GALVENĀS MITRUMA PROBLĒMAS?

Paturiet prātā, ka mājai visos gadījumos nepieciešams, lai saimnieks laikus atrod un novērš bojājumu iemeslus, nevis cīnās ar to sekām. Tikpat svarīgi ir lietot ēkas remontiem un labošanai tai piemērotus materiālus un tehnoloģijas. Daudzi no mūsdienu tā saucamajiem materiāliem nevis mazina mitruma iedarbību uz ēku, bet padara to grūtāk ieraugāmu. Dažādas pretvaiku membrānas, hidrofobizācijas līdzekļi un virsmu plēves veidojošiem pārkājumiem (lakas, krāsmateriāli, akmens materiālu apdares plāksne, sintētisko materiālu dekoratīvā apdare u.c.) īsā laikā var piesātināt ēkas sienas ar mitrumu. Ja nepieciešama profesionāla palīdzība, meklējiet to pie neatkarīgiem speciālistiem, bet izturieties ar piesardzību pret preču ražotāja vai pārdevēja ieteikumiem!

Ja rodas aizdomas par paaugstinātu mitrumu sienās, pavērojiet mājas sienu kalķa apmetumu, un pārliecībaites, vai vēlāki labojumi sienu apakšējās daļās nav veikti, izmantojot cementu. Ja tas tā ir bijis, šos labojumus labāk būtu atslānot un aizvietot ar tehnoloģiski pareizi uzstrādātu kalķu apmetumu. Šī ieteikuma pamatā ir prakses atziņa, ka būv- un apmetuma javas ar bagātīgu cementa lietojumu sastāvā neļauj sienu konstrukcijās esošajam mitrumam iztvaikot, un tādēļ sienā notiek pastiprināti sairšanas procesi, ko tautā parasti dēvē par brantu.

KOKI UN PUĶU DOBES PIE MĀJĀM

Augi parasti izdaiļo ēkas, tomēr nepieciešams sekot, lai tie neradītu bojājumus sienām un pamatiem, neaugtu pārāk tuvu ūdens novadišanas tehnēm un caurulēm arī uz zemes un uz jumta. Latvijas apstākļos vislielāko bīstamību rada pārāk tuvu ēkām augoši koki, krūmi un vītējaugi. Augot tie sadala pamatu mūra saistvielai izmantoto kalķi, ieaug starp akmeniem un laika gaitā ir spējīgi piepildīt un plēst šūves, radot nopietnus draudus mūru stipribai. Mežvīns nedrīkstētu augt pie koka ēkām, jo zem lapotnes saglabājas paaugstināts mitrums, vairojas trūdvielas un dažāda koksni mīlošā dzīvā radība. Ar mežvīna saknēm aizaug ilgstoši netirītas lietus teknes arī uz jumta.

Lieli koki tuvu māju sienām ir vēl bīstamāki kaimiņi, jo saknes mēdz deformēt, drupināt pamatus, mitrināt sienas, apēnot telpas un sienas, kā arī sapni par tirām lietusūdeņu tehnēm padarīt nesasniedzamu. Vecas mājas un lieli koki ir īsts romantiku ideāls, bet tas bijis par iemeslu daudzu muižu ēku bojāejai. Lieli koki nebūtu vēlami ēkām tuvāk par vainaga za-

rotnes attālumu. Ja zari atrodas virs mājas jumta, tad lietusūdeņu aprīkojuma apkope prasīs ne mazumu laika. Arī saules gaisma priečēs tikai ziemā, ārsiena būs mitrāka. Rīgā pāraugušo koku lapotnes ēna būtiski var pazemināt dzīvokļu vērtību. Šī nav akcija pret kokiem pilsētā, bet ieteikums ielāgot, ka pilnēta nav mežs un vecai mājai var būt alerģijas.

Iesakām pārceļt citur pie zemiem un sekliem ēku pamatiem ierīkotas puķu dobes! Tas izskatās jauki, bet pienāks brīdis, kad ar bezcerīgu nožēlu atcerēsieties neskaitāmos litrus ūdens, ko salējāt pamatos, organiskos un minerālos mēslus, ko sabērāt, domājot par puķītēm, nevis par savu māju. Šīs brīdinājums nedaudz mazāk bīstams tām mājām, kam augsti granīta vai betona virspamatā, tomēr arī tad vērts piedomāt pie dobes ierīkošanas iespējamām sekām.

SILTUMIZOLĀCIJA

Ēku siltumizolācijas uzlabošana ar mūsdienu materiāliem vēcās mājās ir pietiekami atbildīgs un komplikēts darbs, kura veikšanai ļoti vēlama kāda speciālista līdzdalība. Mēģiniet atbildēt uz šādiem jautājumiem:

Vai esat droši par siltuma zudumu iemesliem? To var būt daudz – nenoblīvēti, sen nelaboti logi; plāns un nepiemērots pārseguma situmizolācijas slānis; ēka ir deformējusies un tai ir spraugas konstrukcijās; ēka celta pagaidu lietošanai vai citai funkcijai; sienas vai griesti ir mitri.

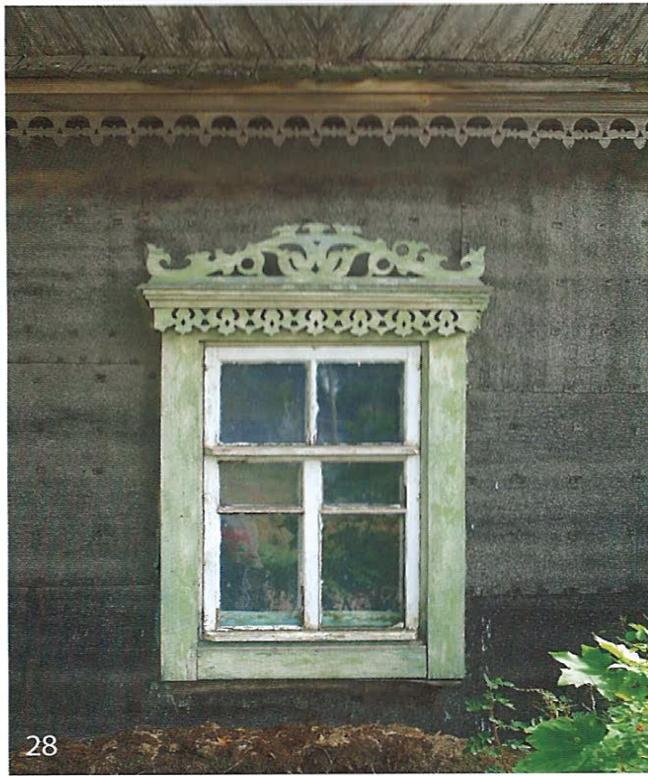
Vai zināt, kādas būs sekas mājas konstrukcijām, ja nepareizi ierīkosiet siltumizolāciju? Var pieaugt mitrums gan konstrukcijās, gan iekštelpās, var veidoties pelējums; vai paslikināties gaisa kvalitāte dzīvojamās telpās.

Paturiet prātā, ka vecā mājā, kurai nav telpu vēdināšanas sistēmas, ir ļoti bīstami vienlaikus ierīcot lētu siltumizolāciju ārsienām, nomainīt logus un krāsns apkures vietā ievilk centrlapkuri!

Nevajag lotot ilūzijas, ka tie, kas nodarbojas ar mājas siltināšanu, jums teiks visu taisnību par iespējamām sekām lētai, nepilnīgai, daļējai, nocenotai vai paviršai siltumizolācijai. Viņi domās tā: „Var jau pateikt tikai daju taisnības, bet pārējo lai saimnieki izborda uz savas ādas – nākamreiz būs gudrāki!”

Ja jums ir doma par siltināšanas variantu, pamēklējiet cilvēkus, ar ko pakonsultēties. Meklējiet grāmatās! Meklējiet internetā, kur ir neierobežotas iespējas par jebkuru vecu māju apsaimniekošanu uzdot jautājumus un saņemt atbildes; tiesa – pietiekami labi jāpārvalda vācu, angļu vai kāda cita svešvaloda.

Svarīgākais ir pareizi izplānot siltumizolācijas slānu secību, biezumu un materiālu izvēli. Iespējamas daudzas kļūdas, un sekas mēdz būt ļoti nepatīkamas – kondensāta veidošanās, pelējums, trupe, izolācijas mitrināšanās, konstrukciju caursalšana. Senās ēkās, kur ir daudz organiskas izcelsmes būvmateriālu, nereti arī siltumizolācija veidota no dabas materiāliem (linu spali, kokskaidas ar vai bez kalķu piejaukuma, korķa smalkne, izdedzī u.c.). Tāpēc labākais veids, kā pasargāt ēku (ipaši visu veidu koka konstrukcijas!) no nevajadzīgiem pārbaudījumiem, ir izmantot organiskas izcelsmes izolāciju ar labām gaisa caurlaidības spējām, piemēram, makulatūras pārstrādes produktu – ekovati, arī sausas, ar būvkalķi sajauktas zāģu skaidas.

28

Šī nama saimniekiem gribas silti ieteikt: nonemiet papi no fasādēm! Jo ātrāk, jo labāk. Zem papes mājas sūt kā kāposti katlā un ziemā sienas caursals aizvien vairāk.

19. gs. sākuma koka nams, bet saimnieks bez galvas. Notekcaurule norauta, caurumi dzegā aizpūsti ar putām, bet pati māja vīnstīgās. Tā mēdz darīt, lai Rīgas centrā atbrīvotos no koka mājām.
Valdemāra iela 43, pagalma fasāde.

29

Par dārgu naudu izgatavots jauns koka logs, bet īstas vērtības tam pietrūkst. Tehniski viiss varbūt ir pareizi, bet dekora detaļas stiprinātas bez lielas saprašanas.

DABAS KATASTROFAS

Jāatzīst, ka parasti dabas katastrofas, kā arī citi *force majeure (nepārvarami apstākļi)* nav prognozējami, bet to sekas jūsu mājai var būt postešas. Zināma vecu māju priekšrocība ir lielāka ticamība, ka dabas katastrofas tām nodarīs mazāku postu, jo tās celtas rūpīgāk, un stihija laika gaitā tās jau pārbaudījusi desmitām reižu. Tomēr, kā liecina ārvalstīs apkopotā informācija, daļu riska faktoru var iepriekš paredzēt un izdarīt tos nepieciešamos priekšdarbus, kas plūdu, puteņa, vētras, viesuļa, ugunsgrēka gadījumā postījumu apjomu var būtiski samazināt.

Lai pēc iespējas pasargātu sevi un savu seno māju no nelaimes, būtu jāveic šādi pasākumi.

Elektrības riska kontrole – jāpārbauda slēgumi, iekārtas un mezgli, kas atrodas āpus mājas, putekļos un paaugstināta mitruma un temperatūras apstākļos. Visi pagaidu vai savu laiku nokalpojuši vadu savienojumi, slēgumi un cits elektrības aprīkojums, kas atrodas pagrabā tuvu grīdai, ir paaugstināta riska zonā, ja ceļas ūdens līmenis. Riska faktors ir jebkurš vecs vai neprofesionāli veikts elektrības piegādes sistēmas risinājums. Atcerieties, ka viena no pazīmēm, kas dod iemeslu zināmām bažām, ir klusa čirkstoņa, dzirksteļošana un traucējumi TV un radio attēla un skaņas kvalitātē, vadu, slēdžu un kontaktu sakaršana.

Vai elektrības gaisa pārvadus neapdraud pārāk tuvu augoši koki?

Ja rodas šādas problēmas vai šaubas, iesakām vērsties ar šiem jautājumiem pie Latvenergo iecirkņa meistara vai cita speciālista.

Ugunsbīstamības kontrole, dūmu detektoru kontrole – ir Joti svarīga! Mājas apstākļos to var veikt jebkurš. Mājas, kur uguns tuvumā nav lieku priekšmetu, ir lielākā drošībā nekā tās, kur krājas daudzas nevajadzīgas lietas pie skursteņa bēniņos, ugunsbīstamas un uzliesmojošas lietas apkures telpās, ko izmanto arī kā noliktavas.

Lietusūdeņu kontrole – iepazīstiet savas mājas un pagalma "vājās vietas" lietusgāzes laikā! Ja tādas atklājas, dariet visu iespējamo, lai tās novērstu, jo nākamā vētra var būt vēl bagātāka ar lietu! Ja problēmas rodas uz ielas, sazinieties ar pilsētas dienestiem, lai tos informētu par kādām ārkārtas situācijām pie jūsu mājas un mēģiniet panākt šo iemeslu novēšanu ja ne tūlit, tad drīzumā!

Visu ēkas tehnisko iekārtu regulāras apskates (gāze, apkure, apsilde, ūdensvads, kanalizācija, elektroapgāde) un servisa darbus. Ieteicams neuzticīties tikai savai pieredzei, bet pieaicināt sertificētus speciālistus. Visas šīs apskates noteikti reģistrējamas rakstiskā formā.

Tuvojoties spēcīgam negaisam, padomājiet par iespējamām problēmām un sagatavojeties seku novēšanai vai mazināšanai! Padomājiet par drošības pasākumiem, ko varat paveikt kopā ar kaimiņiem! Pēc negaisa katram gadījumam pārbaudiet, vai viss kārtībā bēniņos, uz jumta, pagrabā, ar teknēm un reņēm.

Ieteicams visus mājas apkopei veiktos darbus un pasākumus ierakstīt pašam savā mājas dienasgrāmatā, kas pēc dažiem gadiem var palīdzēt jums pašam, bet jo īpaši pēc ilgāka laika posma jūsu pēctečiem vai pārdošanas gadījumā pircējam pierādīs, ka māja ir labi uzturēta.

KULTŪRAS MANTINIEKI

Lai spētu kaut ko senu novērtēt, ir vajadzīgas priekšzināšanas, vēlme uzzināt un apziņa, ka daudziem par to ir plašāka informācija nekā man.

Kas īsti ir kultūras mantojums?

Patiensībā priekšstats par senu lietu vērtību rodas līdz ar nojausmu, ka cilvēce jau sen pirms mums pratusi ne tikai izdzīvot, bet arī dzīvot un darināt skaistas un noderīgas lietas. Pie tam ne jau žurnāla vai TV raidījuma ietekmē, bet pats ar savām rokām savas vajadzības un mantoto izjūtu vadīts, 18. gadsimta Latgales vai Kurzemes zemnieks greba izrotātu karoti. Un nu mēs paņemam rokās šo seno jebšu veco priekšmetu un sākam to pētīt, mēģinot saprast tā nozīmi, vecumu un izgatavošanas tehniku. Mēģināsim iedomāties cilvēku, kas šo senlietu veidojis, un tos, kas to lietojuši desmit, simts gadus vai varbūt trejdeviņas paaudzes. Pēc briža, varbūt ar zināmu pacilājuma sajūtu, sapratīsim, ka mūsu rokās ir neliels Zemes civilizācijas un kultūras liecinieks.

Vegas senu dzimtu mājas ir kultūras mantojums vienā veselumā, jo tur viss ir savstarpeji saistīts un iemiesots šajā vietā. Ir tādas mājas, kur nekas nebeidzas un viss turpinās. Nekad neaizmirsišu kādu lauku sētu Skonē, Dienvidzviedrijā, kur bija iespēja pavadīt dažas dienas. Dzimta tur dzīvoja četrpadzītā paaudzē, sēta bija liela, ar varenu dzīvojamo māju un milzīgu kūti, kūtījām, vāgvāžiem, klētīm un tā tālāk. Vienā no saimniecības ēkām glabājās vecās lietas, kuras vairs nelieto, bet kuras vienkārši tika glabātas zem jumta, saeljotās un iesainotas. Ecešas un rati, darbarīki, mājsaimniecības priekšmeti, trauki, drēbes, grāmatas, bildes. Visvairāk putekļu bija uz 18. gadsimta mēbelēm, bet tām priekšā bija redzams viss 19. un 20. gadsimts. Viņi nemet laukā priekšmetus, ko vēl kādreiz varētu lietot, jo tie ir labā kvalitātē, rūpīgi izgatavoti. Arī kaltas naglas stāvēja saeljotās, saliktas pēc garumiem un ietītas taukainā papīrā.

Veci krāmi un citas lietas ir daudzās mājās, bet par jūsu ģimenes kultūras mantojumu tie kļūs tad, ja būs nosaukti vārdā un kādam vajadzīgi. Vienalga, vai tas ir Dundagas māla pods, vectēva ēvele vai Kurzemes hercoga tronis rokoko stilā. Galvenais – lai kādam tas interesē un patīk! Kultūras mantojums nesākas ar vecu mantu, bet ar domu, ka mums tās nav vienaldzīgas. Un tāpēc kultūras mantojums par kultūras vērtību pārtop brīdi, kad kāda persona vai domubiedru kopa sabiedrību iepazīstina ar šo retumu un apliecina ar pierādījumiem. Tas ir Joti svarīgi, lai savās dzīvesvietās un tuvākajā apkārtnē mēs apzinātos vērtības, jo ar to palīdzību pieaug mūsu dzīves telpas kopējā vērtība, arī mūsu pašlepnumi.

Kultūras vērtība par kultūras pieminekli pārtop pēc tam, kad kāda persona, domubiedru kopa vai iestāde paziņo par tās ķēmšanu savā aizsardzībā vai aizgādībā. Parasti un saskaņā ar mūsu likumdošanas aktiem vērtīgāko no kultūras mantojuša valstij ir tiesības ķēmēt savā aizsardzībā. Tādas tiesības ir arī pašvaldībām – izdot noteikumus par savā teritorijā esošo kultūras vērtību aizsardzību un saglabāšanu, ja tās nav iekļautas valsts nozīmes kultūras pieminekļu sarakstā. Neviens nevar liegt privātpersonai vai cilvēku grupai ķēmēt savā aizgādībā kādu kultūras mantojuma objektu un darīt zināmu sabiedrībai, ka viņi uzņemas rūpes par tā saglabāšanu. Tas būtu visnotājīgs apsveicami un cienījami!

Latvijas Republikā par valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu aizsardzības un saglabāšanas noteikumu ievērošanu ir

31

Tukumā, Harmonijas ielā pie katra nama ir plāksnīte ar mājas biogrāfiju. Tur ir ko redzēt, ko lasīt, ko domāt. Paldies!

32

Attīrita guļbūves siena ar saglabātu tapešu "oderes" avīzi "Baltijas Vēstnesis" no 1880. gadiem.

33

19. gs. koka sienas virsma pēc apmetuma noņemšanas.

34

Tā pati siena pēc mazgāšanas, caurumu tapošanas, slīpēšanas ar smalku dzelzs vati, vaskošanas dzīvojamās mājas interjerā Ķipsalā.

Maiga, silta ēvelētu guļšķautņu siena kādā restorāna "Vīnoga" interjerā Āgenskalnā

35

36

Viens no veidiem, kā var rūpēties par koka mājas fasādi – saglabāt vēsturiskus defektus, ko gruntē un krāso ar lineillas krāsām. Galvenais, lai ūdens netek fasādei "aiz apkakles"!

atbildīga Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija. Katrā no valsts rajoniem ir inspekcijas pilnvarotā persona – inspektors. Rigas, Ventspils, Jūrmalas un Cēsu pašvaldībās ir savi vēsturiskās vides aizsardzības dienesti, kas veic pārrau-džību šo pilsētu robežās.

NODERĪGA INFORMĀCIJA UN SAITES

Tuvāku un pilnīgāku informāciju par dažādiem jautājumiem kultūras mantojuma, kultūras pieminekļu uzskaites, izmanto-šanas, saglabāšanas un attīstības sakarā var saņemt:
Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas mājas lapa: www.mantojums.lv un e-pasts: [vkpaī@latnet.lv](mailto:vkpai@latnet.lv);
info@mantojums.lv
Tālrunis: 67229272

Kultūras mantojums Rīgas pilsētā: www.rdpad.lv/rpap

Kultūras mantojums Rīgas vēsturiskajā centrā:
www.rdpad.lv/rvc

Praktiskus padomus latviešu valodā par dažādiem senceltņu aprūpes un saglabāšanas jautājumiem var uzdot un atrast at-bildes: <http://www.pilis.lv>

Iespējas uzdot jautājumus par senceltņu atjaunošanas prob-lēmām vācu valodā atrodamas
<http://www.altbauwissen.nrw.de/>

Uzteicams un cienījams veids, kā lepoties ar savu īpašumu – mājas vēstures ekspozīcija Rīgā, K. Valdemāra ielas 33 vestībīlā.

Literatūra:

- Antell O. Jumtu dakstiņi, dakstiņu jumti. – Zviedrijas Valsts Antikvārā Pārvalde, 1997.
Dirveiks I. Rīgas dzīvojamo māju logi 19.gs. – 20.gs. – Rīga, 2003.
Jūrmala. Dabas un kultūras mantojums. – Rīga, 2004.
Koka Rīga. – Rīga, 2001.
Logi. Vēsturisks atskats un padomi atjaunošanai. – Stokholma, 1998.
Tradicionālie krāsu veidi ēku celtniecībā. – Zviedrijas Valsts Antikvārā Pārvalde. – 1998.
Zviedrāns J. Krāsas un apdares materiāli. – Rīga, 2005.

Izdevums tapis ar Valsts Kultūrapītītā fonda finansiālu atbalstu
© Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, 2007

- Teksta autors: © Pēteris Blūms
Fotogrāfijas: Pēteris Blūms 2 -13, 17 - 25, 28, 31-37
Ilmārs Dirveiks 16, 26, 27, 29
Alberts Jukonis 14, 15
Redaktore: Diāna Spertāle
Dizains: Aģentūra "DUE"
Iespriests: © Rihards Delvers
SIA "Livonia Print"

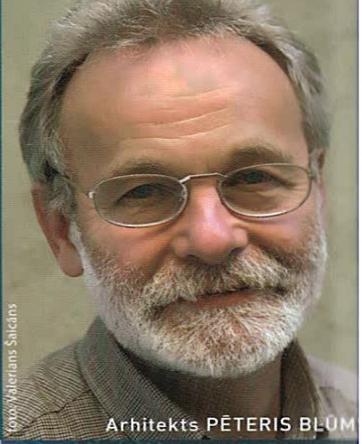

foto: Valerians Saicams

Arhitekts PĒTERIS BLŪM

